

A KENDERMUNKA ÉS SZÓKINCSE NAGYKÖNYIBAN

SZABÓ JÓZSEF

B e v e z e t é s

A kendert már nagyon régóta ismeri és termeszt az emberiség. A termesztett kender /tudományos nevén *Cannabis sativa*/ őshazája Közép-Ázsia volt, ahonnan a száraz éghajlat miatt idővel kiszorult, és más területekre került. Kínában már az időszámítás előtti I. évezredben ismerték, de minden valószínűség szerint még ebben az évezredben eljutott Nyugatra is. A honfoglaló magyarok minden bizonnyal már az új hazában ismerték meg a kendert. A Békés megyei Nagykamaráson föltárt sírok egyikében kenderrostból készült övet találtak.¹ A kender megmunkálásával kapcsolatos szavak egy része finnugor eredetű /pl. a *fon*, sőt a *sző* szavunk is: vö. Mészöly: Népünk és nyelvünk, II, 170; NYÍR: NéprNytud. III-IV, 59/, más része honfoglalás előtti török eredetű /pl. *csepe*, *kender*, *orsó*, *tiló* stb./. Éppen e szavak eredete alapján is azonban joggal tehetjük föl - ahogy a kendermunkák elismert, kiváló kutatója, SZOLNOKY LAJOS írja -, hogy a kenderfeldolgozás "része volt a magyarság kultúrájának már a honfoglalás előtti időben is"². A kendertermesztés elterjedtségére vall, hogy a honfoglalás előtti időkben több írás is említi a kendert. Arról is több adat tanúskodik, hogy a középkorban a szövésfonás nálunk is kedvelt népi iparág lehetett.³ A kendertermesztéssel való foglalkozást bizonyítja pl. az is, hogy

APACZAI CSERE JÁNOS nagy munkájában - sorra véve az egyes hónapok teendőit - április hónapra azt is fontosnak tartja, hogy akkor érkezik el a len- és kendervetés ideje.⁴ A kender korabeli elterjedését mutatja COMENIUS följegyzése a kender- és lentermesztésről, a szövésről és a vászon felhasználásáról.⁵

A kendertermesztés néprajzi szempontból a legfeldolgozottabb témakörök egyike, jónéhány tanulmány foglalkozott vele, sőt SZOLNOKY LAJOS monografikus jellegű munkát /i.m./ szentelt neki, és gazdag szakirodalmi anyagot is közölt.⁶ A SZOLNOKY javasolta⁷ közlési móddal bizonyos jogosultsága ellenére sem ért egyet SEBESTYÉN ÁRPÁD, aki - véleményem szerint - meggyőző érveléssel amellet foglal állást, hogy továbbra is szükséges egy-egy település népi kendermunkájának részletes feldolgozása. Jól megválasztott szakirodalmat is közlő dolgozatában a részletes leírás, fényképek és táblázat bemutatásával, amelyet magam is mintának vettem, egyszersmind kitűnő példát ad a további gyűjtésekhez.⁸ /Csak sajnálni lehet, hogy SZOLNOKY LAJOS nem említi a már idézett munkájában./ Ugyancsak jól hasznosítható HALÁSZ PÉTER tanulmánya, amelyet a moldvai magyarok ma is meglevő, hagyományos kenderfeldolgozásáról publikált.⁹

A kender néprajzi jellegű földolgozását azért tartjuk fontosnak, mert a kender azon növényeink egyike, amelynek elsősorban a kis pancellán történő hagyományos termesztése az utóbbi húsz-huszonöt évben nagymértékben csökkent. Ebben több tényező is közrejátszott. Főképpen az, hogy nagyrészt - szinte egyik napról a másikra - megszűntek a néhány holdas paraszti gazdaságok. Másrészt az is hozzájárult a kendertermesztés csökkenéséhez - bár ez viszonylag lassú folyamat volt -, hogy az ipar olcsóbb termékei évtizedek óta, különösen a századfordulótól egyre inkább kiszorították azokat a sok munkával, házilag előállított használati cikket, amelyek alapanyaga a kender volt. A múlt században még inkább a háziipar foglalkozott vele, de a huszadik század elején intenzívebben megkezdődött gyáriparoszerű feldolgozása is.

Nagykónyi község Tolna megye, északnyugati részén, a tamási járásban, a Koppány patak mellett fekszik. A kendertermesztésnek a hagyomány szerint nagyon régi múltja van a községben. A kender kedvelt növény volt, hiszen feldolgozása télire is adott munkát, főleg a lányoknak, asszonyoknak. A kender megmunkálása nem sok haszonnal járt, nemigen volt ki-fizetődő a vele való foglalkozás, ugyanakkor azonban alkal-mat is jelentett a társas összejövetelekre, a közösen vég-zett munkára. A 40-es évek végén, az 50-es évek elején még foglalkoztak vele, a termelőségvetkezeti megalakulása óta /1960-tól/ azonban a kendertermesztés a mi falunkban is már a múlté. Napjainkban csak az idősebb nemzedék és a középkorúak emlé-keznek rá, a fiatalok kevésbé. Mindez arra ösztönzött, hogy Nagykónyi község népi kendermunkálatait összegyűjtsem és köz-zétegyem. Szükségesnek látszott ez annak ellenére, hogy SZOLNOKY LAJOS említett munkájában saját gyűjtése alapján több helyen is hivatkozik a községre, a mellékelt térképeken /104-es jelzéssel/ adatozza anyagát, sőt a *kendőrmasina* bál-ványáról a 73. ábrán fényképet is közöl /i. m. 136/. Ez a-zonban munkája jellegéből adódóan, egy-egy községre vonat-kozóan - bármily kitűnő, pontos is - természetesen csak jelzésszerű lehet. Ezért tartottam szükségesnek a részle-tes néprajzi leírást, másrészt pedig éppen ezáltal került felszínre a kenderfeldolgozás eszközeinek, különböző munka-fázisainak meglehetősen gazdag szakszóincse. S erre a nyel-vi szempontra minden ilyen néprajzi-nyelvészeti jellegű mun-kában kellő figyelmet kell fordítani, hogy a közölt anyagot a néprajz és a nyelvtudomány egyaránt hasznosítani tudja.

A kendertermesztés hajdani jelentőségét mutatja az a tényező, hogy földolgozásának egy-egy mozzanata nyomot ha-gyott a vele foglalkozók szóláskincsében, szokásaiban is. A szomszédos Szakcs községben pl. a század elején még szokás volt a *pünkösdjárás*. Hét kisebb-nagyobb gyerek járta ilyen-kor sorra a rokonok, ismerősök házáat. A pünkösdjáró gyere-kek azzal kedveskedtek a házigazdának, hogy a mondóka előa-dása után a lehető legmagasabbra emelték a velük levő ki-sebb, három-négy éves kislányt, azt mondván: *Ekkora légyen a kendérük!* A kender - különösen kedvező időjárás esetén -

meglehetősen gyorsan növekszik. Ez a megfigyelés magyarázza a Nagykönyiban is használatos *Nyőll, mind a kendër* szóláshasonlat keletkezését. A kenderföldolgozás egyik munkafolyamata a gerbenezés. Ezzel kapcsolatos a *Mindëgy neki, męgęszi az, ha szősze, ha szđla* /mindent szeret, nem válogat/ szólás, továbbá talán a 'platinaszőke' jelentésű *szőszkőc* szavunk is. A szövés egyik módja a szemlélet-forrása a *fonđ męntibe* 'állandóan, megszakítás nélkül' jelentésű állandósult szókapcsolatnak. A fonás eszköze a rokka. Valószínűleg vele függ össze az *őrdęgrokka* 'csintalan gyerek' jeler ésű szóösszetétel és az *Van, mind az őrdęgrokka* 'nagyon csintalan /rendszerint gyerek/' szóláshasonlatunk. A nyelvjárásainkban többnyire 'három szál fonál mint számolási egység' jelentésű *ige* szó Nagykönyiban ilyen jelentésben nem ismeretes. Nem lehetetlen azonban, hogy a nyelvjárásunkbeli *két ige bajcu* 'ritka bajszú' illandó szóapcsolat *ige* szava az *áspđlds* /motolálás/ munkafolyamatának /a fonálszámlálásnak/ nyelvi maradványa. A *Szomorú, mind akinek nęm gyutott kendęrfőđ* szóláshasználat is a kendertermesztés egykori jelentőségéről tanúskodik. Hogy valóban a kenderföld fontosságának a szemléletéből fakad ez a szóláshasonlat, azt bizonyítja az a tényező, hogy akinek nem volt földje, vagy csak nagyon kevés, az részesművelésre is szívesen vállalt harmadikért. Nem is igen akadt olyan ház, ahol nem volt fonnivaló kender, ahol télen nem pörögtek a rokkák. Ismeretes, hogy sok falu határában használatosak a *Kenderđđlő, Kenderfőđdek, Kenderes* elnevezésű határrészek. Nagykönyiban is *Kendęrfőđek* néven emlegetik még ma is az egyik határrészt, jóllehet már régóta nyoma sincs ott akendernek. A hagyomány szerint 1848 előtt a mai *Város utca* még nem volt beépítve, itt akkoriban nagyrészt kenderfőđdek voltak. Csak egyfajta kendert, az ún. falusi kendert ismerték. Gyárba nem szállították, csak az urasági birtokról, illetőleg az ötvenes években a szerződéses kendert. Néhányan Hirdre /Baranya megye/ küldték a kendert, amiért zsákot, lepedőt cseréltek. Leginkább azonban a faluban szőtték meg az akkor még dolgozó takácsok.

Az egyes munkamenetek leírása után magnetofonnal gyűjtött nyelvjárási szöveget közlök, és a kendermunkálatok le-

hető teljes szakszókincsét is közléteszem. Adatközlőim: Berki István 74 é., Gombos Jánosné 62 é., Horváth Ferencné 62 é., Rabb Imréné 86 é., Steiner Jánosné 41 é., Szabó József 63 é., Szabó Józsefné 60 é. és néhai Tolnai György 85 é. Hálás köszönettel tartozom adatközlőimnek/különösen édesanyám, Szabó Józsefné segített sokat/, hogy gyűjtőmunkám során mindenkor a segítségemre voltak. A dolgozat megírásához - adatközlőim segítsége és az említett szakirodalom mellett - saját tapasztalataimat, gyermekkori emlékeimet és megfigyeléseimet is felhasználtam, hiszen a kendermunkák egyes mozzanataiban /pl. *nyűvés, áztatás, köttés*/ magam is részt vettem, az asszonyok végezte munkafázisokat /pl. *tílolás, gyaratás, fondás*/ pedig többször is láthattam.

I. A k e n d e r f ö l d o l g o z á s á n a k
m u n k a f o l y a m a t a i
A talajelőkészítés

*Kendérföld*nek mindig a legjobb földeket hagyták meg. Ezt könnyen megtehették, mivel kis területről volt szó. Leggyakrabban a faluhoz közel eső helyen választották ki a föld javát, sőt még arra is ügyeltek, hogy lehetőleg a dűlőhöz is közel legyen, mert úgy könnyebben megközelíthették. Azért van nagy szükség jó minőségű föld kiválasztására, mert a *kender* nagyon tápanyagigényes növény. Termesztésére csak tápanyagban gazdag, jól megmunkált, kötött talajok alkalmasak. Erre a célra éppen ezért nagyon megfelelők a rétvégek, amelyek pihent földek. A falut körülvevő dombvonulatok között több ér is csörgedezik, amelyek mentén dús fűvű rétek zöldellnek. A rétvégeket - a rét azon részeit, amelyeket általában nagyobb esőzések idején sem borított víz -, helyenként föltörték, hogy kendert vagy répát vessenek bele. Ilyen friss törésű földeken több éven keresztül egymás után is vethető. Arra sem különösebben igényes, hogy milyen növény után került földbe. Bármely

növény után megfelelő, mégis leginkább krumpli vagy takarmányrépa után szokták vetni. A rétvégek nemcsak tápanyaggazdagságuk miatt voltak alkalmasak kendertermesztésre, hanem azért is, mert rendszerint valamivel magasabban feküdtek a rét többi részénél, és így nem öntötte el ezeket a területeket a víz. A túl nedves, vizes talajt ugyanis nagyon megsínyli a kender, növekedésében erősen visszamarad. A megfelelő föld kiválasztása után a jó gazda gondosan előkészíti a földet, mielőtt a kendermagot beleveti. Darabos, hantos földbe nem szabad vetni. Azt tartják, hogy *rihancs* /hantos, rögös/ földben nem kel ki rendesen a kendermag. Mielőtt földbe került a mag, kétszer, esetleg háromszor is fölshántották a kiválasztott területet. A kender alá is olyan mélyen szántottak, mint más növény alá. Az őszi szántás előtt jól megtrágyázták a földet *marhaganyéval* /marhatrágya/. Ezt télire alászántották, és a föld +avaszig pihent. A második szántásra közvetlenül vetés előtt kerül sor. A tavaszi szántáskor *tükszart* /tyúkszart/ szórtak szét, és azt is alászántották. A nagyobb *hantokat* /rögöket/ még közvetlenül szántás után fogással törték szét, hogy minél porhanyósabb talajba kerüljön a kendermag.

A vetés

A kender vetésére április végén, május elején került sor a már jól előkészített földbe. A hagyomány szerint a robotvilág idején a kendernek a vetése mindig Szent György napján /április 24-én/ történt, és még a későbbiekben is sokáig ezen a napon vetettek. A vetését siettetni nem szabad, mert a kender melegigénye igen nagy. Csak kellően fölmelegedett talajba vetették, ami kedvező a kendermag csírázásának. A kendermag tárolására nagyon vigyáztak, hogy ne veszítse el csírázókéességét. Másrészt azért sem vetették előbb, mert korai vetés esetén ki volt téve a fagyveszélynek, és ha megfagyott, akkor kicsire maradt. Különösen a *fagyosszenték* /Pongrác, Szervác,

Bonifác/ idején kellett tartani fagyveszélytől. Kizárólag kézzel vetették, mint a gabonaféléket még azután is, amikor a vetőgép már megjelent a parasztgazdaságokban. Ennek az az oka, hogy kis területről lévén szó, nem is lett volna célszerű vetőgéppel forgolódni rajta. Általában vállra vetett zsákból vagy vödörből, régebben pedig lepedőből szórták el a magot. Mint minden munkát, ezt is "Isten nevébe" vagy "Jézus nevébe" kezdték el. Nem volt szabad mélyen vetni, mert a csírázáshoz sok levegőre van szüksége. A vetőnek még arra is ügyelnie kellett, hogy lehetőleg arányosan szórja a magot: se ritkán, se sűrűn. A nagyon sűrűre vetett kender ugyanis vékony szálú marad, kevesebb benne a hasznosítható, ha viszont ritkára vetik, vastag szálú lesz és kevés. A kendermag arányosabb eloszlását szolgálta a vetés utáni azonnali *fogasullás*. Régebben fa keretű fogast, az utóbbi évtizedekben teljesen vasból készített fogast használtak. Ezzel a nagyobb hantokat is széttörték. A gondosabb gazdák még ezután kőkényágakból készített *tűskeboronnyal* /*faborona*/ *boronydták* még, hogy ne legyen hantos, és könnyebben kikeljen a kender. Végül esetleg *mékhengerezték* /*meghengerezték*/, hogy a föld ne száradjon ki. A hengert tölgyfából, cserfából vagy akácfából készítette a bognár, vas részeit pedig a kovács. Amikor végeztek a vetéssel, nagyon várták az esőt. Ebben az időszakban nagyon fontos, hogy esőt kapjon. Már egy kis szemerkélő eső is sokat jelent ilyenkor a kendermag csírázásának. Az ekkorra már rendszerint fölmelegedett talajban egyenletesen, egyszerre kel ki. Általában egy hét múlva, kedvező időjárás esetén négy-öt nap elteltével már kibújnak a földből az apró kenderszálak. Az elvetett magot és a kikelő kendert nemcsak fagyveszély fenyegeti, hanem olykor madársereg is csipegeti. Ezeknek riasztására szolgálnak a madárijesztők. A kender kezdeti fejlődése eléggé gyors. Szinte naponként észre lehet venni a növekedését. Vele együtt erősödnek a gyomok is, de ezt nem gyomlálják ki, mert a

sűrű kender jó gyomirtó. Vetés után hosszú ideig nem kell törődni a kenderrel. A jó gazda azonban olykor-olykor megnézi, hogy milyen szépen fejlődik.

A nyűvés

A kender egyik legnehezebb munkája a *nyűvés*. Nem is szerették kevesen végezni ezt a munkát. Ezért nem véletlen, hogy ilyenkor nemcsak a családtagok mentek ki a kenderföldre, hanem aki csak tehette, rokonokat, szomszédokat hívott segítségül. Így gyorsabban, vidámabban ment a munka, s mire elfáradtak, addigra többnyire már végeztek is vele. Később, adandó alkalommal aztán visszasegítették a szívességet. Ebben a munkában férfiak is részt vettek, mert szükség volt ilyenkor erős férfikarokra is. Mivel a kender fejlődését állandóan figyelemmel kísérték, ezért kellően meg tudták választani a nyűvés idejét is. Erre nagy szükség volt, mert nem mindegy, hogy mikor *nyűjik*. Ha a kender színe már nem haragoszöld, hanem sárgulni kezd, virágja porzik, feje pedig szárad, akkor lehet nyűni. Erre többnyire csak aratás után, július végén, augusztus elején került sor, amikor már elvirágzott. Ebben az időszakban általában ritkán esik az eső, szárazabb a föld, ami nagyban megnehezíti a munkát. Leginkább kora délelőtt vagy késő délután kerítették rá sort, mert olyankor jobb a munkája. A kender nyűvése úgy történt, hogy néhány szálat marokba fogva kirántottak a földből. Tövestül kellett kihúzni, ezért mindenki annyit nyűtt ki, amennyit tudott. Csak a szerződéses kendert, ami területét tekintve nagyobb volt, szokták kaszával levágni. Amilyen marokkal össze tudtak fogni, annyit nyűttek ki. Ez a talaj kötöttségétől, a kender fejlettségétől is függött. A gyökerére tapadt rögöket a kender tövének földhöz csapkodásával távolították el. Az ily módon egyszerre, egy alkalommal kinyűtt kenderköteget *maroknak* nevezik. A kinyűtt szálat azután összefogták, és amikor egy

összemaroknyi egybegyűlt, akkor a saját szálával, rendszerint vékonyabb, a növekedésben elmaradt kenderszállakkal két vagy három helyen összekötötték. Egy ilyen összemaroknyi, általában két vagy három marokból álló köteget *kévének* neveznek. Tíz kévéből került ki egy *tere*. Rendszerint hat-tíz tere kender szokott összegyűlni egy-egy gazdának. Hogy kinek mennyi lett, az attól függött, hogy ki mekkora területen termesztette, és hogyan sikerült. A kender nyüvése vagy két alkalommal, vagy egyszerre történt. Ennek az az oka, hogy kétfajta kender van. A kender ugyanis kétlaki nővény. Ez azt jelenti, hogy külön egyedeken nőnek a magot hozó termős nővirágok, s külön egyedeken fejlődnek a virágport tartalmazó hímvirágok. Ennek megfelelően a kender kétfajta: *virágos* és *magos* kender lehet. A virágos kender, amelynek porzói vannak, sárgás színű, vékonyabb szárú, és magasabbra nő, mint a magot termő magos kender. A magos kender, amelyen a mag terem, haragoszöld színű, vastagabb szárú, dúsabb levélzetű és elágazásra hajlamos. A kétfajta kender közül a virágos érik meg hamarabb. Ha virágzás idején szemléljük a kendert, szembetűnően elkülönülnek a virágos kendertövek, mert nemcsak színükben különböznek a még zöld színű magos kendertől, hanem nagyságukkal is kiemelkednek közülük. Ha a gazda ráér, és kendermagot akar, akkor először csak a virágosat *nyűjik ki*. Erre leginkább már aratás után, *Szent Anna* napja körül /július 26./ kerítették módot. Ezt nem sokáig hagyták a kenderföldön száradni, hanem lehetőleg még a nyüvés napján vagy egy-két nap múlva elvitték a *mocsolába* /*áztatónak* is nevezik/.

Előfordult, hogy a gazda nem akart kendermagot, vagy pedig rosszul sikerült a kender, és úgysem lett volna elegendő kendermag, ezért ilyen esetben nem nyűtték külön a virágosat, külön a magosat, hanem együtt. Akkor is egyszerre, válogatás nélkül nyűtték ki a kétfajta kendert, ha más sürgős munkák miatt nem volt idejük kétszer is vesződni a kenderrel. Az így egyszerre, válogatás nélkül kinyűtt

virágos és magos egyedekből álló kendert nevezik *összenyűjőkendér*nek. Ennek kinyűvésére általában *Nagyasszony* táján /augusztus 15./ került sor. Nyűvés után a kévéket *rozmaringfonnyással* rakták egymásra a földön, és ott napokig száradt. Olykor-olykor *kicsépték*, ha magot akartak. Ennek ugyan kevés magja lett, s nem is egészen jó minőségű. *Csépülés* után vitték a mocsolába.

Ha a virágos kendert a magos közül külön kiválogatva már kinyűtték, a magos még ezután jó ideig a földben maradt. Leggyakrabban szeptember elején, *Kisasszony* körül /szeptember 8./ nyűtték, ha addigra már megérett a magja. A magos kender nyűvésének ideje az időjárástól függött. Ha kedvező volt az időjárás, akkor előbb, ha nem, akkor utóbb nyűtték. Meleg, napsütéses időben előbb érett meg a mag. A magos kender nyűvése egyszerűbb, könnyebb volt, mint a virágosé, mert nem kellett válogatni. Ezt is marokba fogva nyűtték és kévékbe kötötték. Amikor végeztek a nyűvésével, akkor a kévéket összefonták a földön. Ez úgy történt, hogy két kévét egymásra fektettek keresztben "X" alakban, és rozmaringfonnyással, mint az *összenyűjőt* is, egymásra rakták. Csak az első két kéve érte a földet, s közülük is csak az először földre fektetett volt teljesen a földön. A többi kéve már csak tövével érte a földet. Ennek az volt az előnye, hogy esős időjárás esetén sem rohadt el a magja, mert a nedves talajjal nem érintkezett, és hamar megszáradhatott. Arra nagyon ügyeltek, hogy az összerakásánál a magos részek egymáson feküdjenek. Így könnyebb volt később kiverni, mert napokig száradt még, és jól összefüledt. Amikor már úgy látták, hogy elég száraz, akkor *csépték*. Rendszerint ponyván csépeltek ki vastagabb bottal. Vettek a ponyvára egy deszkadarabot vagy kisszéket, és azon verték ki. A kender *beréjének* /virága/ nagy része a maggal együtt hullott a ponyvára. Amikor végeztek a *csépülés*-sel, a kivert magot összegyűjtötték a ponyván, és *kézirostál*val *kirostáták*, hogy a szeméttől megtisztuljon. *Rostállás* után, hogy a *berétől* is megtisztuljon, a rostából egy *szómvékába* /szalmából font kosárféle/ vagy szakajtóba

szelelték. A *csépvülés* befejeztével a magos kender kévéit is *terékbe* kötötték. Egy-egy *tere* kendert szalmakötéssel kötötték össze. Innen a földről már aznap el is vitték - rendszerint kocsival - a *mocsolába*.

Ha több *kendermagot* akartak termelni, időnként külön is termeltek *magkendért*. Ezt kapával rakták a *megyére* /mezsgye/, ezért nevezik *megyekendérnek* is. Leginkább krumpli- vagy répaföld szélére vetették. Kukorica-, napraforgó-, vagy mákföld szélére nemigen, mert ezek a növények magasak. Általában olyan hosszan vetették, amilyen hosszú volt a krumpli- vagy répaföld. Semmi gond nem volt vele, ezt nem szokták kapálni sem. A *megyekendér* között akadt mindig virágos is, ami beporozta a többit. A *megyekendér* ágas-bogasan nő, mert ritka. Ezt nem szokták eláztatni, csak a magjáért termelték. A szárát, amely elég vastagra nőtt, néha csak baltával lehetett kivágni. Azt is hazavitték, és kenyérsültés előtti kemencefűtésre használták. A kendermagot a padlásra tették föl egy *suóma-vekába* vagy szakajtóba. Néha baromfietetésre is fölhasználták. A kiscsirkék nagyon szeretik: szépen fejlődnek tőle, de a tyúkok is jobban tojnak, ha kendermagot kapnak. Ez azonban ritkán fordult elő, mert inkább eladták. A kendermag ára általában elég magas volt.

Az áztatás

Mikor már kellően megszáradt a kender a földön, elmentek érte kocsival, és elvitték a *mocsolába*. Áztatásra alkalmas hely mindenütt akadt, ahol kisebb patakocska vagy vízállás volt. Ilyenek bőven vannak a község határában, hiszen a dombok között több ér is siet a Koppányba. Gyors folyású, mély vizű, két-három méternél szélesebb patak nem is lett volna alkalmas kenderáztatásra. A *kenderáztatást* körültekintően választották meg, és nagyon gondosan készítették el. Már az áztatás, olykor a nyűvés előtt megkeresték a megfelelő helyet. Akadt olyan gazda is, aki az áztatást megelőzően nemcsak helyet keresett,

hanem a *mocsolát* is megásta neki. Ilyenkor néha az is meg-
esett, hogy mire áztatni vitte a kendert, addigra más fog-
lalta el a *mocsoláját*. Ezért inkább az áztatás napján szok-
ták legtöbbször a *mocsolát* elkészíteni. A kenderrel együtt
ásót és kapákat is vittek ilyenkor, mert ezekre nagy szük-
ség volt a *mocsola* elkészítéséhez. Akkor nagyságú helyet
ástak ki, amekkorára becslés szerint a kender mennyiségé-
hez mérten számítottak. Az árok mindkét partját megtisz-
tították, mindkét oldalát kicsit megszélesítették, a sárt
pedig kétfelől a partra dobálták ki. Mivel ehhez a mun-
kához férfierőre is szükség volt, ezért ebben nemcsak
asszonyok, lányok vettek részt. Amikor a *mocsolának* való
hely elkészült, mindkét végéről két-két karót vertek le,
egymástól mintegy 50-100 cm-nyire. Egyikük, rendszerint
férfi, belement a vízbe, és *tereszám* /kötegenként/ kézre
adták neki a kendert. A kévét mindig úgy helyezték el
a vízben, hogy keresztben, az árok partjára merőlegesen
feküdjenek. Már a földön úgy kötötték tíz kévét egy *teré-*
be /más néven *nagykévébe*/, hogy váltakozó végekkel legyenek:
öt kéve jobbra, öt kéve balra feküdt tövével a kö-
tegen. Ez azt a célt szolgálta, hogy a kenderrakás
egyensúlyban legyen, ne billenjen el egyik oldalra sem.
A nagykévét a vízben sem bontották szét, csak kicsit meg-
lazították, hogy mindegyiket egyformán érje a víz. Az első
nagykéve szalmakötelét a karókhöz kötötték, a többiét pe-
dig sorba egymáshoz. Az utolsó nagykévéhez és a másik
oldalán levő karókhöz is szalmakötelet erősítettek. Ha több
volt a kender, akkor középre is vertek egy vagy ritkábban
esetleg két karót, és nem egy, hanem két sor kendert is
elhelyeztek egymás fölé. A karót azért tették, néha három
párt is, hogy a kenderkévék minél erősebben álljanak, és ne
vihesse el a víz. Nagyobb esőzések idején olykor az is
előfordult, hogy elvitte a kendert a víz. Nagy volt o-
lyankor a háziasszony bánata. Ezért arra törekedtek, hogy
ezt megelőzzék. A legfelső kévesorra szalmát terítettek,
majd arra kapával a *mocsola* mellől, az árok fenekéről
annyi iszapot, sárt raktak, amennyi víz alá nyomta a ken-

dert. Ez nemcsak azt a célt szolgálta, hogy a patak sodrása ne vigye el, hanem, azért is nagyon fontos, mert a kender csak akkor ázik ki jól, ha teljesen belepi a víz.

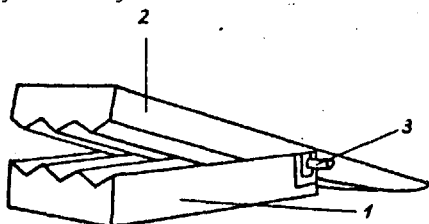
A köttés

Az áztatás időtartama az időjárástól függött: meleg időben kevesebb, hűvös időjárás esetén több napig kellett a kendernek áznia. A virágos kender ázásához elegendő volt kb. egy hét, de a magos kendernek, amit rendszerint már szeptemberben áztattak, gyakran majdnem két hét is kellett. Az *összenyűjőkendőr* ázásához is nagyjából egy hétre volt szükség. Áztatás közben a kender megpuhult, belső fás része elkülönült a rostkötegektől. A kender ázását nagy figyelemmel kellett kísérni, mert éretlenül még nem váltak el rostjai a fás részekről, ha pedig sokáig maradt vízben, akkor elkorhadt. Ha a kenderszálakat nem járta át kellően a víz, akkor kevesebb lett belőle a feldolgozható. Ha viszont sokáig volt vízben, és nagyon elázott, akkor a rostjai elszakadnak, szétmállnak. Az ilyen nagyon elázott kenderre mondják, hogy *rogyik* és *amén* /elmegy, kárba vész/ már *köttés* közben, vagy későbbi munkája, a *tilulás* idején *mén el a tilu alatt*. Ami mégis fölhasználható az ilyen elázott kenderből, abból is gyengébb minőségű, könnyen szakadó fonál lesz. Ezért nagyon fontos a *köttés* időpontjának megválasztása. Hogy megfelelő időben szedjék ki a vízből, el szoktak menni *látószáért*. Kihúztak az ázó kenderből egy maroknyit, azt hazavitték, megszáritották a napon vagy a kemencében, és *tilútták*. Ha megfelelőnek találták, akkor még aznap vagy másnap az egészzet kiszedték, kimosták a vízből. Amikor már a fás részokről lecsúszik a rostja, akkor érkezik el a *köttés* ideje. Erre a munkára is hívtak esetenként segítséget, és elmentek *kiköttényi*. Ha közelebb volt az áztató, akkor gyalog,

ha messzebb esett a falutól, akkor inkább kocsival mentek. Ha fogattal mentek *kötteni*, akkor férfi is részt vett ebben a munkában, bár a *köttés* inkább az asszonyok munkája volt. Néha egy-egy gyerek is velük ment, mert nekik is akadt ilyenkor dolga. A *köttés* azzal kezdődött, hogy rossz, elhasznált ruhadarabokat öltötték magukra, és úgy mentek bele a vízbe. Egy-egy nagykévét kioldtak, és a kimosandó kévét egyenként vízbe csapkodták addig, míg a ráarakódott szennytől alaposan megtisztult. Közben a kender hegyén levő *berét* kézzel lehúzták, utoljára pedig marokba fogva a tövéről is lehúzták a sárt, szennyet. A magos kender köttésére csak szeptemberben került sor. Ilyenkor már rendszerint hűvösebb az idő, a víz is elég hideg már. Ezért deszkát szoktak tenni az árkon keresztül, és arra álltak, onnan csapkodták vízbe a kévét. Amikor már úgy látták, hogy a kender kellően megtisztult, és fehéredni kezd, a kimosott kévét az árokpartra dobálták. Ott pedig rendszerint a velük levő gyerek állógatta föl úgy, hogy négy-öt kévét támasztott egymásnak. Így lefolyt róla a víz, és könnyebben száradt. A kimosott kender szürkés színű, de száradás közben egyre jobban fehéredik. Amikor megszáradt, estefelé kocsira rakták és hazavitték. Igazán csak otthon száradt meg. Néha még egy héttig is szárogatták az udvar napos részein. Még arra is ügyeltek, hogy ha netán árnyékos részre került, akkor onnan más helyre rakták, ahol érte a napsütés. A magos kender szárogatása már körülményesebb volt az időjárás miatt. Ha rossz idő köszöntött be szeptemberben, akkor gyakran kemencében szárították kenyérsütés után. Nagyon fontos, hogy a kender jól megszáradjon, mert ezáltal minden következő munkája könnyebb lesz. Azt tartják ugyanis, hogy a kender minden munkája csak melegben jó.

A zupálás

Ha már jól megszáradt a kender, és szép napos időre virradtak, sort kerítettek a *zupállásra*. Ennek a munkának az a célja, hogy a kendert nagyjából megtörjék, és könnyebb legyen majd *tilúnyi*. A zupálás során a *pardérgya* nagyja kihullott a kenderből. A zupálás egy kender-törő faszerkezettel, a *zupával*¹⁰ történt. Akinek nem volt zupája, az esetleg kölcsönkért, mert *zupálás* nélkül sokkal nehezebb volt a kender *tilulása*. Meg kell azonban jegyezni, hogy nagyon kevés háznál volt zupa. Ezért nemritkán az is előfordult, hogy közönséges, itatásra használt *favállu*t alkalmaztak törőeszköznek. A vályun keresztbe tették a kendert, és baltával törték rajta. De azért aki csak tehetette, az inkább *zupállót* használt. A zupa egy rövidebb és egy hosszabb gerendából állt. A rövidebb a *tāpgērēnda*, amely a földön fekszik. Ennek közepén több, párhuzamosan elhelyezkedő vájat található. Ezekbe a vájatokba járnak bele a hosszabb, *fōšō gērēnda* nyelvei. A felső gerendát, amely le-fől mozgatható, bilenthető, *faszēggel* erő ítik a talpgerendához. A zupálás úgy történt, hogy a felső gerendára valaki ráállt - rendszerint férfi -, és lábával le-fől billegette azt. Általában fa vagy feltámasztott rúd mellé szokták tenni, hogy a zupán álló személy meg tudjon benne kapaszkodni. A másik személy pedig - többnyire lány vagy asszony - a két gerenda vájatai közé rakta, és köztük mozgatta az egy-egy maroknyi kendert.

1. *tāpgērēnda*
2. *fōšō gērēnda*
3. *faszēg*

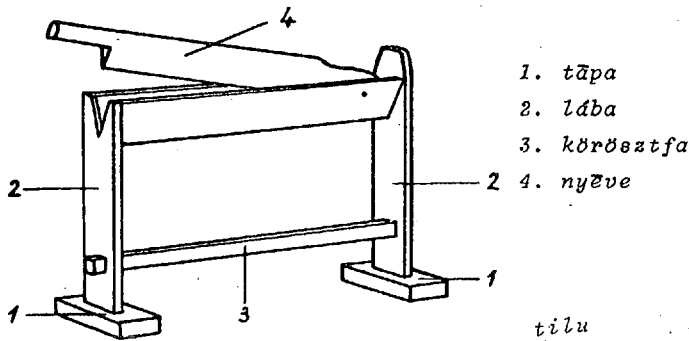
zupa

A zupálásnak azt lett az eredménye, hogy a kender fás részének, a *pasdërgyádnak* egy hányada a kender rostjaitól elvált, és kihullott közüle. Az elzupált kendert ismét napos helyre tették, hogy minél szárazabb legyen. A Horváth Károlyéknál még megtalált, és a mellékelt fényképen látható zupa, amilyent pl. Gergály Károlyéknál is láttam, azonos SZOLNOKY LAJOS idézett munkájában a 65. ábrán levő kölyűs kendertörővel /i. m. 119/.

A tilolás

Hogy a *tilulás* könnyebb legyen, a zupálás után a kendert marokba fogva még kemény tárgyakhoz /pl. fához, petrencerúdhoz stb./ csapkodták, hogy minél jobban szeszétörjön. A tilolás talán a legfárasztóbb kendermunka. Különösen a magos kenderé nehéz, mert annak a szára is erősebb, vastagabb, másrészt az is nehezíti annak tilolását, hogy szeptemberben már nincs olyan meleg, napsütéses idő, mint a virágos kender tilolása idején. Ezért, aki csak tehette, közösen tilút. Néhány asszony összefogott, és így kevesebb jutott egy-egyre. Mindenki örült aztán, amikor visszasegítették. A virágos kendert viszont már *masindllás* /cséplés/ után, augusztus végén *ētilútdk*. A tilolást *tilu*-val végzik. A *tilu* két lábon álló faszerkezet, amelynek két, vízszintesen elhelyezkedő oldalába egy mozgatható nyelv jár bele. Nagykönyiban az ún. deszkás szerkesztésű, egy vagy kettős vágóéllű tiló ismeretes, amelyet a kender törésére és tisztítására egyaránt felhasználtak. A hagyomány szerint a két *nyēvū tilut* vagy más néven *nēmēt tilut* 1848 után a falunkba betelepült német ajkú lakosság használta és terjesztette el, de az *ēgy nyēvū tilu* használata továbbra is általános maradt. Egy háznál, Fellingner Lajoséknál három *nyēvū tilu* is volt.

A *tilu* vagy a vásárokon szereztek be, vagy olyan vándorárosoktól vették, akik a falut járva *favéllát*, *sütőlapátot*, *tilu* árusítottak. Tiloláskor arra nagyon vigyáztak, hogy a szálakat össze ne kuszálják. Menete: egy marknyi kenderet vettek a bal kézbe úgy, hogy kb. középen fogták, és a tövét tették a *tilu* nyelve alá. Jobb kézzel pedig közben fölemelték a nyelvét, és ütemesen csapkodták, törték vele a *tilu* közé fogott kenderet. Amikor már a hegyét összetörték, kivesszik a markot közülről, és a *tilu* lábához verik, hogy a pazdorja egy része kihulljon belőle. Hogy a *tilu* ne mozogjon, ne mozduljon el helyéről, a talpára nagy tuskót tettek. Ha a kender sokáig volt vízben, és nagyon elázott, akkor nagyon kevés fonásra alkalmas kender lett belőle, *émént a kender a tilu alatt szokták ilyenkor mondani*. Az apraja pazdorját kézzel igyekeztek kirázni az egyre szaporodó kenderszálak közül. Már a zupálásnál is akad egy-két tiszta kenderszál, de különösen a tilolással szaporodik az egyre inkább pazdorja nélküli kenderszálak száma. A kétfajta kender közül a magos kenderből mindig könnyebben válik ki a pazdorja. A hegyéből nehezebben hullik ki a pazdorja, mint a tövéből. Ahogy haladnak a tilolással, egyre több pazdorja gyűlik össze a *tilu* lábainál. Amikor már sok egybegyűlt, elhordták és később tüzelesre, főleg kemencefűtésre használták föl. Amennyi kender tiloláskor kézben marad, az egy *marok*. Két markot szok-

tak összetenni egy *babába*. A tilolással különösen kellett vigyázni, hogy meleg időben legyen. Ha nem süttött a nap, neki sem láttak, mert csak melegben törik könnyen. Siettek is mindig evvel a munkával, hogy minél előbb elvégezzék, mert estefelé már nehezebb volt tilolni.

A nyomás

A tilolás során a pozdorja egy része kihullik a kenderkóró közül, s egyre tisztább, egyre szálasabb a kender, de még továbbra is maradnak a rostokon egészen apró pozdorják. Ezekről is meg kell tisztítani a kendert, mert fenni csak így lehet. A pozdorjás kenderből nem lehet szép fonalat fenni. A szálakon még megmaradt apró pozdorja eltávolítását szolgálja a *nyomás* /ritkábban *tiprásnak* is nevezik/. A kender nyomására a nyárutói vagy kora őszi estéken került sor. Segítségmunka volt ez is, mint a kender legtöbb munkája. Igaz, a visszasegítést nem vették szigorúan, mert nem is volt nehéz munka, és mindig akadt fiatal lány, szomszéd vagy ismerős, aki szívesen segített. A nyomást házanként föl váltva tartották. Ha volt rá lehetőség, még a tilolás napján alkonyattájt összegyűltek a lányok a soron levő háznál a nyomásra. Ez a lányok munkája volt. Asszonyok nagyon ritkán vettek részt benne. A barátnőket hívták el általában. Akinek nem volt lánya, az ismerős lányokat kért meg erre a munkára. A nyomás azzal kezdődött, hogy néhány hosszabb-rövidebb deszkát tettek a kerítés mellé, s azokra ráfektettek egy-egy *baba* kendert gombolyagokba összezsavarva. A babát háromszor összekötötték *fujtóra* /csomóra/, és úgy tették a lábuk alá. A gombolyagokra mezítláb ráálltak, és lábukkal *zsurmúták* /morzsolták/, *gyöngyörgették* /tiporták/, puhították, taposták a kendert. Addig tiporták a lábuk alatt, míg megpuhult, és az apró pozdorja kihullott belőle. A nyomás a legvidá-

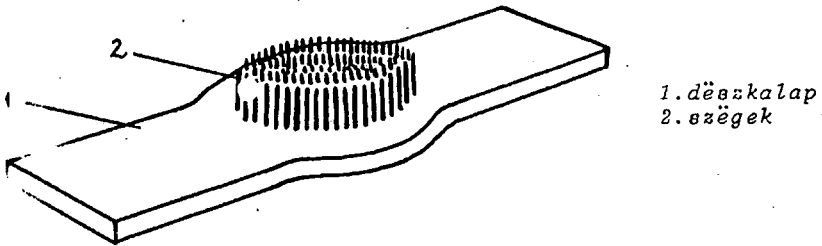
mabb munkák közé tartozott, mert megjelentek a legények is, akik tréfálkoztak, viccelődtek a lányok körül. A munkában nem vettek részt, inkább abban jeleskedtek, hogy minél vidámabbá tegyék az estét. Olykor-olykor fölhangzott egy-egy közismert nóta is. A háziasszony jóvoltából a lányok között körbejárt egy-egy tányér főtt kukorica vagy pogácsa, a legényeket meg borral kínálták meg néha. A *padérgya* eltávolítására szolgált a *kendérmasina* vagy /ritkábban használt elnevezéssel/ a *kendérnyomó*. Adatközlőim segítségével mindössze hat helyen tudtam *kendérmasínát* földelíteni - főként a beköltözött német ajkúak házatáján -, de fényképfölvétel készítésére már csak egyet találtam az egész faluban /Mészáros Lajoséknál/, a többi elkallódott vagy tűzre került. Arról azonban meg tudtam győződni, hogy az a rögzített bálványú kalodás dörzsölő volt használatos, amelyről SZOLNOKY LAJOS /i. m. 136./ fényképet közölt Nagykönyiből.

Amikor a nyomással végeztek, a háziasszony még másnap, vagy amikor ideje akadt, elrendezte az összekuszálódott kendert. Kioldozta a gombolyagokat, kézzel szépen kisimította, és utána *kihúzta a tiluval*, hogy ne legyen *gombóc*. Ez már nem olyan tilolás volt, mint az első. Már nem kellett törni a *tiluval* a kendert, hanem csak arra használták a *tilut*, hogy közte húzták ki, mert így lett egyenes a kender szála. Utána még kitették a napra száradni, vagy ha nem volt napsütés, akkor kenyérsütés után a kemencében szárogatták a gyaratás előtt.

A gyaratás

A nyomással az apró pozdorják zömét sikerült eltávolítani a kenderből. Ami még benne maradt, azt a *gyaratás* /más néven *gerebenyülés*/ során választották le a kender-szálakról. Erre eszközül a *gerebeny* szolgált. A *gerebeny*

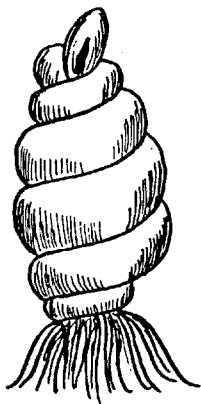
kb. egyméteres deszkalap, amelynek középső részéből 15-20 centiméteres szegek állnak ki sűrűn egymás mellett. A közsé-
ségben az ún. szegrózsás rostfésű volt használatos, más
típus+ nem ismernek. Egy-két háznál /pl. Balogh Jenőéknél/
kettős gerebent használtak, olyat, amelynek deszkalapján
a különböző minőségű kender szétválasztására, elkülöníté-
sére két, egy ritkább és egy sűrűbb rostfésűt helyeztek el.

gerebény

Ezekben a hegyes, éles szegekben fésülték, *gyaratták*,
gerebényülték a kendert a lányok, de leginkább az asszo-
nyok. A *gyaratás* a könnyebb kendermunkák közé sorolható.
Azzal kezdődött, hogy a gerebent fölktötték a *mosószékre*
/mosáskor használt, négylábos álló keskeny asztalféle/.
Jó erősen hozzákötötték, hogy ne mozogjon munka közben.
A jobb kezükre pedig rácsavartak *egy baba kendert* /olykor
maroknak is emlegetik/, és a gereben fogai között áthúzták,
fésülték. A kendert addig fésülték, huzogatták a gereben-
ben, amíg teljesen megtisztult a pozdorjától. A *gyaratás*
során nemcsak a pozdorja hullott ki, hanem ekkor váltak el
egymástól a már fonásra alkalmas kender különböző minőségű
fajtái. A kézre csavart baba végéből, hegyéből először
a legvékonyabb szálak hulltak ki. Ez a nagyon vékony és
elég rövid szálú kender a *kóc* /az öregek szerint régen
ezt *szósznek* nevezték/. A kócot a földes szobák *sikálldo-
ra* /sárga, agyagos földdel való fölmázolására/ használ-
ták, vagy esetleg madzagot sodortak belőle, amelyre a son-
kát, szalonnát akasztották föl, ha kéménybe tették füstöl-

ni. A gerebenben gyűlt össze az apró, de a kócnál vastagabb szálú, csomós, még pozdorját is tartalmazó *csöppü*. Amikor már megtelt vele a gereben, akkor kiszedték, és félretették egy csomóba. Gyaratás után kirázták belőle a pozdorját, és vagy a földön hajtogatták össze, vagy *borsórostában* /kis kézirosta/ tekerték össze fonásra alkalmassá. A fonásra előkészített csepűt *rokkacsöppünek* nevezik. A csepűt nemcsak fonálnak fonták meg - elsősorban a fonni tanuló lányok, akikre még a jó minőségű kender fonását rá sem bízták -, hanem ezt is fölhasználták sikálásra. A megfont csepűből pedig *lazsánaknak*, *ponyvának*, *tutyitalpnak*, *szákna* való vásznat készítettek a takáccsal. Gyaratáskor a legjobb minőségű kender a *javakendër*, vagy más néven a *szála-kendër* maradt kézben. Különösen a virágos kenderből kaptak nagyon jó minőségű javakendert. Amikor elkészültek egy-egy baba kender gyaratásával, akkor azt félretették, összegyűjtötték. Általában tíz-tizenkét baba kender tett ki *egy fej kendért*. A javakendert is rostába szokták összezsavarni, mert abban nem kuszálódott össze. Egy fej kendert háromszor-négyszer *tettek föl a rokkafára*. Általában hat-tíz fej kender szokott lenni egy-egy háznak. Mennyisége attól függött, hogy mekkora területen termelték, és milyen jól sikerült. A fejekbe összezsavart kendert a padlásra vitték, és a kakasülőre kötötték föl, hogy ne menjenek bele az egerrek.

egy fej kender

A javakenderből fonták a legjobb minőségű fonalat, a *szárlafonalat*, ezért nevezik az ilyen kendert *szárlakendérnek* is. Amelyik kender nem szép, rosszul sikerült, azt nem szokták *kigyaratnyi*, sőt nem is *nyomták meg*, mert nem érdemes vele vesződni. Az ilyen *gyaratatlan kendérből* erős, vastag szálú fonalat lehetett fonni, s leginkább zsáknak való vásznat szőttek belőle a helybeli takácsok. A gyaratás nyomán már szép, tiszta kender maradt vissza, amelyet egészen az őszi munkák befejezéséig a padláson tároltak, hogy aztán adandó alkalommal sor kerülhessen a fonásra.

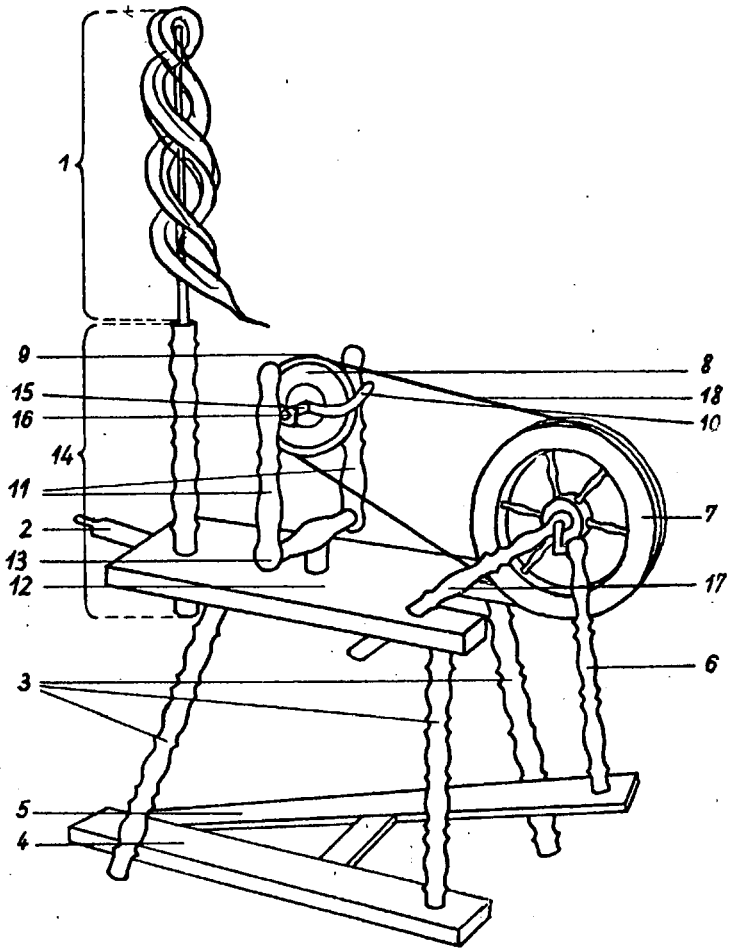
A fonás

Azok közé a kendermunkák közé sorolható, amelyet szinte minden háziasszony szívesen végzett. Mihelyt az őszi munkák befejeződtek, október végén, november elején a szorgalmas háziasszony hozzálátott a *fonyáshoz*. Leke-rültek a padlásról a poros rokkák, és fonni kezdtek az asszonyok. Mivel a rokka mellett beszélgetni is lehetett - délelőttönként vagy délután is, de leginkább este -, a szomszédba is magukkal vitték a rokkát, ha elmentek egy kis tereferére. A *fehérnépek* /asszonyok, lányok/ fontak ilyenkor, a férfiak meg szóval tartották az egybe-gyülteket. Régi történetek, anekdoták elevenedtek föl ilyenkor, s hogy a torok ki ne száradjon, elő-előkerült egy-egy korsó bor. A férfiak fonni nem tudtak. Ha akadt is véletlenül egy-kettő közülük, aki tudott fonni, inkább letagadta, mert nem akart a többiek élcelődéseinek, csúfoló-dásainak céltáblája lenni. Ilyen sors várt arra a férfira, aki az asszonynép dolgába ütötte az orrát. Megesett, hogy még éjfélig is fontak, ha jó társaság gyűlt össze. Fonóház a mi falunkban nem volt. Nem is emlékeznek rá az öregek sem. Csak a szomszédba járás volt szokásos rokkával. Nemcsak a kendert fonták meg, hanem a gyapjút is. Nemigen akadt olyan

ház a faluban, ahol rokka ne lett volna. Ha több asszony volt a háznál, több volt a rokka is. Előfordult, hogy egy helyen három-négy rokka is akadt. A lányt soha nem adták férjhez rokka nélkül. Ez hozzátartozott a stafírungházhoz. Ezért már lánykorában meg kellett tanulnia a fonást. A lányok rosszabb minőségű kenderrel, a csepűvel tanultak meg fonni. Nagy szégyen volt egy asszonyra nézve az, ha nem tudott fonni. A mi falunkban különösen sokat fontak. A környéken kötő falunak ismerték Kónyit. Még a szomszédos Pári községből is hoztak fonnivalót, kendert is, gyapjút is a kónyiaknak. A fonást pénzért, a szegényebbek lisztért, zsírért is elvállalták. Ki hogyan egyezett meg. A szegényebb asszonyok nemcsak télen, hanem még kora tavasszal is fontak, amíg a mezei munkák meg nem kezdődtek. Különösen sok *tutyit* kötöttek. A *tutyi* gyapjúból készült lábbeli, amely alá kenderfonálból kötöttek talpat. Ínségesebb időkben a *tutyit* messze vidékre is elvitték a *tutyisok* /*tutyit* árusítók/. Összeszedték az asszonyoktól, és más, távolabbi községekben adták el. Volt, aki különösen sokat járt *tutyit* árulni. Ragadványnev is őrzi ezt /*Tutyis Kőrő József*/. Olykor-olykor a helybeli boltosok némelyike is megvette a *tutyit*. A 30-as években édesapám is eljárt *tutyit* árulni messze vidékekre, gyalogszerrel. Nemcsak Tolna megyét járta be, hanem néha az Alföldre is eljutott öccsével vagy nagybátyjával.

A fonás eszköze a *rokka*. A rokkát rendszerint a községben lakó faesztergályostól, Szóór Imrétől vették meg, aki vásárookra is eljárt rokkát árulni. Szinte kivétel nélkül a: bemutatott rokkatípus volt használatos a községben. Más típusú rokkát /1. a 3. képen/ kevesen használtak.

A már meggerebenezett kendert fonás előtt gondosan elrendezték, és utána *kötötték föl a rokkafára*. A kézi orsós, guzsallyal történő fonásra, amely a palócoknál ma is ismeretes, nálunk nem emlékeznek. A kerekes rokka terjedt el ezen a vidéken, legfőljebb egy-két más típusú rokka ismeretes még. A fonás menete: a fonó asszony a jobb kezével

rokka

1. rokkafa - 2. zsinégtágtartó /zsineges szorított, sróftya - 3. lába - 4. tápa /nyomatékfa/ - 5. sétafa /mozog/ - 6. szógafa /pannika/ - 7. kerék - 8. orsó - 9. vendégkarika - 10. szárnya /magyar és német kapocs van rajta/ - 11. orsótartó /kettő/ - 12. rokkatartó - 13. rokkafej - 14. köröszta - 15. orsóvas - 16. orsóvastartó /kettő/ - 17. keréktartófa /kettő/ - 18. zsinég

húzza le a rokkafára felkötött kendert, és az orsóhoz vezeteti. a bal keze mutató- és hüvelykujjával pedig csavarja, összesodorja és ereszti az orsóba. Közben állandóan nyálaz-

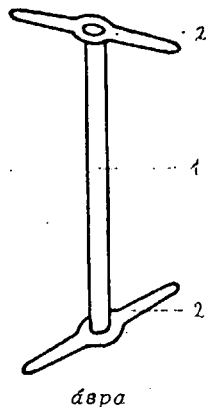
ni kell, hogy összesodródjon. /Ezért is nevezik a nyáltól még meg nem tisztított fonalat *nyálfoná*lnak./ A rokka kerekét hol a bal, hol pedig a jobb lábával hajtja. Ha kellően nem vigyáz, akkor *mékpörccsödik* a fonál, ilyenkor azt mondják, hogy a rokka *pörüll*i a fonalat. Az ilyen fonál *pödrödés*es, vagyis egyik helyen vékonyabb, másik helyen vastagabb lesz, ugyanis kisebb-nagyobb csomók, "*gombócok*" lesznek rajta. A pödrödéses fonál emiatt rossz minőségű, kevésbé fölhasználható, mert könnyen szakad. Azt sem szabad megvárni, hogy az orsón sok fonál összegyűljön, mert könnyen összekuszálódhat. Ha az orsó megtelik, akkor *fölszálják*.

A kender nagy részét /csepűt, javakendert/ abból a célból fonták meg, hogy belőle a későbbiek során különféle vásznat szöjjenek a takácsok. De belőle állították elő a *házcérnát* is, amelyre nagy szükség volt minden parasztháznál. Erre a célra azonban csak nagyon jó minőségű, vékonyabb és finomabb szálú virágos kenderből gyaratott javakender felelt meg. Altalában négy-öt baba kendert szoktak megfonni, mert ennyiből már lett elegendő házcérna. A fonalat két gombolyagba tekerték össze. Mindkettőt olyan tányérba tették, amelyekbe már előzőleg vizet öntöttek. A két gombolyag fonalat aztán egy szállá sodorták össze, *összeviszátk* a rokka hátrafelé hajtásával. A rokka kereké a *viszálláskor* ellenkező irányban pörög, mint fonáskor. Amikor megviszátk, akkor *fölhajtották az áspára*. Az áspárol levették és savóba tették. Egy éjszaka a savóban volt, és attól szépen megsárgult. Amikor kivették a savóból, kiöblítették, megszáritották, majd fölgombolyították a már varrásra alkalmas házcérnát.

Az áspálás

Amikor már megteltek az orsók, akkor kezdték meg a fonál mennyiségének a megállapítását az *áspával*. Az *áspa* kb. egy méter hosszú rudacska, amelynek mindkét végén

körösztfák vannak. Ezeknek hosszúsága kb. harminc centiméter, és derékszöget alkotnak egymással. Az áspának négy ága van.

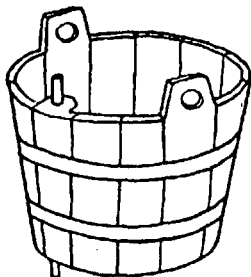
1. tartófa
2. körösztfák

Az *áspállás* menete: Egy félméteres madzagot kerestek elő, és ahhoz kötötték a fonál végét. A madzagot pedig az áspa nyelének közepére erősítették, és onnan kezdték tekereni a fonalat az áspa körösztfáira. Az áspáló asszony bal kezével az áspa nyelét fogta közepén, jobb kezében pedig az orsó volt egy kötőtűn, és arról tekerte a fonalat az áspa körösztfáira lefelé és fölfelé. Amikor a fonállal leért az áspa körösztfájához, akkor a bal kezével elfordította az áspát, és fölfelé folytatta a tekerést, majd ismét lefelé. Amikor egyszer körülérték a fonallal, akkor volt az áspán *egy szál*. Néha előfordult, hogy rossz irányban tekerték a fonalat az áspára. Az így föltekert fonalkötegre szokták tréfásan mondani, hogy *van benne egy ló*. Ritkábban úgy is mondták, hogy *csikó van benne*. Ha több szálát tekertek rá rosszul, akkor *több ló volt benne*. Áspálás közben számolták is, hogy hány szálát áspáltak föl. Százötven szálát neveztek *egy kötetnek*, négy kötetet /hatszáz szálát/ pedig *egy darab* fonálnak. Az áspán százötven szálanként összekötötték a fonalat, és addig tekerték rá a fonalköteteket, amíg meg nem tellett. A javakender

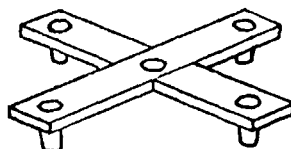
fonalából rendszerint négy, ritkábban öt kötetet szoktak tekerni egy áspára, mert az mindig vékonyabb, finomabb fonál volt. A csepű fonalából viszont csak két kötetet /háromszáz szálát/ hajtottak föl az áspára, mert több nem is fért volna rá. Ebből két kötetet neveztek egy darabnak. Általában három kötet csepűfonalból került ki egy zsáknak eleendő vászon. A fölaspált fonalat *darabszám* /háromszáz vagy hatszáz szálát egybekötve/ tették a ládába vagy az *ómárium* /szekrény/ aljába. Aki a padlásra vitte föl, az is fölköttötte valamire, hogy az egerek meg ne rághassák. Néhány német eredetű család hozta be a faluba /főként a szomszédos Pári községből/ a *hajtós áspát* vagy más néven *német áspát*. Ezt hajtani, körbetekerni kellett, és az volt az előnye, hogy nem volt szükség a szálankénti számlálásra, mert minden föltekert ötven szálnál kattant.

A szapulás

Ha már az összes kender megfonták, és föl is áspálták, hozzáláltak a *szapulláshoz*. A szapulás nagy gondot és fáradságot igénylő munka volt. Gyakran az előkészülettel együtt több napig is tartott. Erre a munkafolyamatra azért volt szükség, mert fonás közben - az állandó nyálazás és sodrás következtében - a fonál kissé megbarnult, bepíszkolódott. Ezért gondosan párolni, mosni kellett, hogy *évszék a nyálát*, és minden szennytől megtisztuljon. Ezt a fonál *szapullóban* /más elnevezéssel *pállósajtár*/ történő párolásával érték el.

szapulló

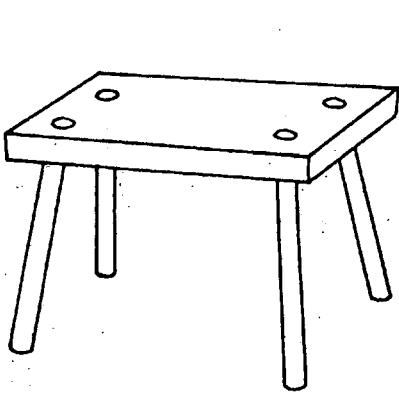

szapullótartó

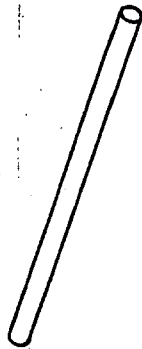
A szapulóban megtisztított fonalat *szálafondl*nak nevezik. A szapulót nemcsak fonáltisztításra, vászonruha mosására használták, hanem szüretkor szőlőszállításra, sőt még kádnak is megfelelt, ha előre szüreteltek egy keveset. A szapulót a konyhában szokták fölállítani, hogy minél közelebb legyen a tűzhelyhez, és ne kelljen a forró vizet messzire cipelni. Négy lábú állványra, a *szapullótartóra* tették rá. Időközben hamut is készítettek elő, amiből lúgot nyertek. Leggyakrabban akác-, tölgy- és eperfa hamuját használták föl. A cserfahamuból készített lúg könnyen elmarta volna a fonalat, ezért azt nem használták. A szapulás előtt néhány óráig a fonalat darabszám, teknőbe tett langyos vízben áztatták, s csak utána tették a szapulóba. A szapuló tetejére ráborítottak egy vastag vászondarabot, a *hamvast*, arra pedig rárostáltak egy szakajtó hamut. Ha durvább, vastagabb fonalat *szapútak*, több hamut hintettek a hamvasra. Közben már vasfazékban, mosófazékban vizet is forraltak, amit a hamura öntöttek rá. A keletkezett lúgos víz a szapulóba csurgott, és alaposan átjárta a fonalat. Ebben a lúgos folyadékban aztán megtisztult a fonál. Egy darabig dagadt, *mékkét* a fonál abban a hamus, lúgos vízben. A szennyes vizet a szapuló alján levő lyukon, a csapfa kihúzásával engedték ki egy edénybe. Aztán ismét fölmelegítették, megforralták, s amikor megforrt, újból ráöntötték. Összesen ötször-hatszor öntötték meg forró vízzel egy nap alatt. Az utolsó lúgos vízben benne maradt másnap reggelig, hogy kéljen meg. Másnap kivették belőle, és *vékákban* /vesszőkosár/ vitték le az árokra /a Koppány patakra/ *kirdányi*. A fonalat *darabonként* /háromszáz vagy hatszáz szálanként/ kötötték össze, és úgy szapulták, majd úgy rázták ki a vízben. A fonálmosásra rendszerint tél utóján, kora tavasszal került sor. Ezért előkerültek a *nagykeszkenők* /nagy kendők/ is a hideg ellen. Mivel olyankor még hideg szokott lenni a víz, deszkát is vittek, arra álltak, és minden oldalról jól kiöblítették a fonalból a hamut. Addig rázták, öblítették a vízben,

még megtisztult a hamutól, és sárgulni, fehéredni kezdett. Ilyenkor vált el, hogy milyen lett a fonál. Ha szép fehér fonál lett, a gazdasszony nagyon örült neki. Az is előfordult azonban, hogy szakadós lett a fonala, ha erős volt a lúg, vagy szapulás előtt is rosszabb minőségű volt már. Néha sulykolták is, hogy minél tisztább legyen. Otthon sütöttek-főztek a fonálmosóknak. A hazavitt fonalat pedig még hosszú rudakra terítették, hogy szépen megszáradjon. Amikor megszáradt, akkor vihették a takácshoz.

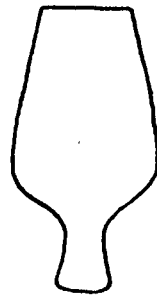
Szapuló, mivel nem volt olcsó - vásárban vették vagy a helyi kádártól -, nem volt minden háznál. Ezért akinek nem volt szapulója, az nem párolta, hanem ehelyett behamuzta, bevizezte, és zabszalma közé csavarva a *ganyé* /trágyadomb/ közé tette. A *ganyé* között megpuhult, megkelt és szépen megsárgult a fonál. Három-négy nap múlva vették ki, és onnan vitték az árokra kirázni. Akadt olyan is, aki nem vitte le az árokra a fonalat. Otthon elővették a *mosószéket*, rátettek egy-egy *darab* fonalat /háromszáz vagy hatszáz szál/, és *lapickával* jól megvagdalták, ütötték a vizes fonalat, hogy megtisztuljon.

mosószék

mosófa

lapicka

A teknőbe hideg kútvizet öntöttek, és abban rázták ki a fonalat. De az ilyen fonál nem is lett olyan szép, mint amellyiket bő patakvizben ráztak ki, öblítettek ki. Amikor a fonál megszáradt, elvitték a takácshoz *mékszűtetni*.

A szapulót nemcsak fonálmosásra vették elő, hanem az év bármelyik szakában, amikor sok vászonruha, szennyes összegyűlt. A vászonruhát sokkal nehezebb volt mosni, mint más ruhafélét. Márpedig a hajdani parasztház ágy-neműi /*lepűdő, szómazsák*/, fehérneműi /*űngők, gatyák, pöntők*/ és más használati cikkek /*abrosz, kendő, szakajtóruha* stb./ finomabb-durvább vászomból kerültek ki. Ezért vették elő nagymosáskor a szapulót, amelynek segítségével többfélét és alaposabban lehetett mosni. A szennyest először hideg vízzel teli teknőben áztatták egy napig. Utána a szapulás napján beletették a szapulóba, arra hamvast terítettek, és hamut szórtak rá. A hamura forró vizet öntöztek, ami a szapulóba csurgott. A lúgos víz átjárta a vászonruhát, majd bizonyos idő után kiengedték, és ugyanúgy, mint a fonalat, négyszer-ötször megöntözték vele. Egy éjjelre a szapulóban hagyták a vászonruhát, hogy kéljen meg, dagadjon meg benne. Másnap a módosabb házakhoz szegényasszonyokat hívtak segítségül mosni, mert több asszony munkájára is nagy szükség volt. *Mosószáken lapicával* minden egyes darabot megcsapkodtak, megvagdaltak. Egyszerre csak egy *mosófa ajját* /egy darab vászonruhát/ vettek ki a szapulóból, és jó darabig ütötték a *lapicával* és *mosófával*. Ezt a mosófa alját háromszor megmártották lúgos vízben, háromszor kiverték, s utána beletették egy másik szapulóba, amelyben tiszta, hideg víz volt. Abban kiöblítették, majd kicsavarták, és kötéllel, kerítéssel szárították meg.

A szövés

A fonál *szűjése*, a vászon elkészítése a kendermunka utolsó mozzanata. A szövés inkább mellékfoglalkozás volt,

legfőljebb egy-két öregnek jelentett állandó munkát. Csak férfiak szőttek, ez nem az asszonyok munkája volt. *Szűőszék* kevés háznál akadt, rendszerint apáról-fiúra hagyományozódott a takácsmesterség. A szövőszéket fenyő- és akácfából készítették a bognárral. A két világháború között még tíz-tizenöt takács is dolgozott a faluban. A legutolsó takács kb. tizenöt évvel ezelőtt még csattogtatta a szövőszékét. A szövés nem volt nehéz munka, de nagy ügyességet kívánt. Ha jól haladt a munka, egy nap alatt tizennégy-tizenöt *ref* vásznat is megszöttek. Munkájukért rendszerint pénzt kértek, mert vásznat, amelyért olyan sokat kellett dolgozni, nemigen adott volna senki. A szövés általában nem volt időhöz kötve, akkor szöttek, amikor éppen ráérttek. Leginkább persze késő ősztől kora tavaszig kerítettek sort a szövésre.

A szövést a fonál *főcsévüllése*, a szövőszékre való *főtékerése*, a *szérszámba /nyüst/* és bordába *sodrása*, valamint a *kenyés* előzte meg. A fonál *főcsévüllése* az első lépés, azt követte a *fonalasdurungra /vetőráma/* való föltékerés. Miután ezzel végeztek, szálánként össze kellett sodorni a szérszámmal és a bordával. A fonálszálakat rozslisztből készített *kenyővel /csiriz/* kenték föl. Minden szálát bekentek vele, hogy a fonál *ki ne szőrösödjön* és el ne szakadjon a szövés folyamán. A szövés menete: azzal kezdődik, hogy az első *kompostor* előtt ülő férfi lábával lenyomja a *sámlit*. Erre az egyik *szérszám* lesüllyed, a másik pedig fölemelkedik. A borda előtti szálak szétnyílnak, A nyíláson átdobják a vetélőt, a másik oldalon pedig ráútik a bordát a már megszöött részre. Utána *elábbittanak /lábával* fölengedi a sámlit/, majd visszalökik a vetélőt. És így folytatják tovább. Olykor elszakad a fonál. Ilyenkor összekötik a fonalat. Azt tartják, hogy esős időben nem jó szőni.

Rúró-faragó emberek készítették az ún. *kis szűőszéket*. Adatközlőim szerint kb. 8-10 darab lehetett belőle a községben, mégpedig főleg a német ajkú családoknál. Általában

köténymadzagot, kötőfékfejet, ruhaszárító kötelet készítettek vele. A rajta levő lyukak számától függően 17, illetőleg 19 szál fonalat tudtak összeszőni rajta. Savanyú Mihályné pl. még kb. 10 évvel ezelőtt is dolgozott kis szövészekén. /vö. 8. kép/.

A vászonfajták

Hogy a szövés után milyen fajta vásznat kapnak, az egyrészt a szövés módjától függ, másrészt a szövéshez fölhasznált fonáltól. A szövésnek kétféle módja van: *szimpla*-és *duflaverés*. Szimplaverés esetén kettő, duplaverés esetén négy *sámlit* nyomnak le egymás után. A következő vászonfajták vannak:

1. A *paraszdvászon* /más néven *símvászon*/ készítésére mind vetülékfonálnak /keresztben levő fonál/, mind pedig láncfonálnak /hosszanti fonál/ csak tiszta fonalat használtak föl. Minden esetben szimplaveréssel készült. Minősége attól függött, hogy virágos, *összenyűjő* vagy magos kender fonalát használták-e föl hozzá. Legszebb parasztvászon a virágos kender fonalából lett. Mielőtt még bármiféle használati cikket készítettek belőle, előtte még fehéríteni kellett. A parasztvásznat kiterítették az udvarban. Ha az udvar gyepes volt, akkor egyszeműen csak a gyepre, ha nem volt gyepes, akkor cövekeket vertek le, és arra húzták ki. A *kánna* csövére *kánnarözsöt* /locsolót/ tettek, és kútvizzel jól megöntözték, majd megszáritották. Aki jobban ráért, levitte a Koppány patakra. A patak melletti réten terítették le a vásznat, és a patak-ból hordtak rá vizet. Leginkább nyáron szokták fehéríteni. Ha megszáradt, akkor földarabolták a vásznat, és különféle holmikat varrtak belőle. A régi öregek a parasztvászonból *lepődőt*, *komiszagatyát*, *péntőt* és *lazsnakot* varrtak.

Később, mivel ez elég durva volt, inkább pamuttal szőtték össze a fonalat.

2. A *küttőlős vászon* szövéséhez a csepűből font fonalat használták föl. Mind a vetülék-, mind a láncfonál kenderfonálból volt. Duplaveréssel szőtték. Ez erősebb vászonfajta, mint a parasztvászon. Ebből *küttőlős* és *borocmagos székot*, *szómazsákot*, *ponyvát* készítettek, esetenként, ebből is varrtak *laznakot* is.

3. A *pamukos vászon* úgy készült, hogy a hosszanti szálak kenderfonalak, a keresztben lévők *pamukfonalak* voltak. A *pamukot* /pamut/ boltban szerezték be. A szövés módja szerint két fajtája van: *szimplaveréses* és *duflaveréses pamukvászon*. Szimplaveréssel készültek a lepedők, a négy-hat szeles *szédett gatyá* /másnéven *rojtos gatyá*/, az *ümög*, *kendő* 'törülköző', *redes gatyá*, *tuszli*, *aratási kötény* és *péntők*, amiket *slingülléssel* /díszes csipkével/ díszítettek. Ezek általában tiszta fehérek voltak. Esetleg a *kendők*be szoktak piros pamutot szőni, hogy díszesebbek legyenek. Duplaveréssel a díszesebb, hímes *szakajtórúhát*, *vőkaruhát*, *abroszt* készítettek. Ez sokkal lassabban ment, mint a szimplaverés. Ezek díszítésük szerint lehetnek: *rózsás* és *egérfogas* mintájúak. A legtöbb háznál *karácsonyi abrosz* /a legdíszesebb abrosz/ is volt. Ezt csak karácsonykor terítették az asztalra. Ha valamilyen jószág /borjú, malac, ló stb./ megbetegedett, akkor karácsonyi abroszt terítették rá. A hiedelem szerint attól az meggyógyult, ha ilyen abrosz legalább kétszer volt már az asztalon. Fonálból és tarka rongyokból szőtték a *rongypokrócot*. Néhány évtizeddel ezelőtt még *móringot* /házassági szerződést/ is írtak a házasulandók. A menyasszonyra pénzt írtak a móringlevélben, a vőlegényre pedig megegyezés szerint *szimpla* vagy *dufla katonadgyat*. Az egyezségen a legény 20-50 forintot fizetett a *gyegyruháért*. A *gyegyruhát* /*ümög* és *szédett gatyá*/ a menyasszony adta a vőlegénynek. Amikor a lakodalom éjjelén beköztötték az újmenyecske fejét, akkor az ifjú férj *gyegyruhában*

táncolt vele.

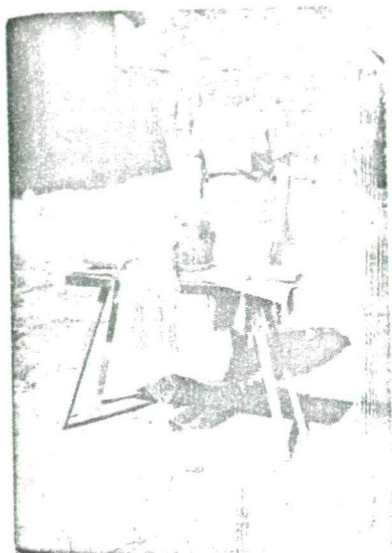
Napjainkban még nagyszüleink ládái, szekrényei őriznek különböző szőtteket, amelyekből fehérneműik, mindennapi használati cikkek készültek. Egykor a legszegényebb háznál is lehetett vásznat találni. A szegényebb lányokat sem adták férjhez stafírung nélkül, aminek zöme kendervászonból készített holmiból került ki. Sokan foglalkoztak kenderrel, pedig nagyon sok fáradtsággal járt, míg az elvetett kendermagtól több munkafolyamaton keresztül mindezek a holmik elkészültek. A mezőgazdaság kollektivizálása, a gyáripar fejlődése, az öltözködés lassú, de állandó változása, a népviselet háttérbe szorulása is ennek a régi népi foglalkozásnak a sorvadásához vezetett. Ez a változás szinte egy-két évtizede ment végbe. Gyermekkoromban, az ötvenes évek elején még szinte teljességgel virágzott, ma pedig már az akkori legszebb szőtteket is csak a szekrények, *kászlik* /fiókos szekrényféle/ fiókjai őrzik.

J E G Y Z E T E K

- ¹ A kender származásáról l. részletesebben: MANDY GYÖRGY-BÓCSA IVAN: *A kender*. Magyarország kultúrflorája VII. kötet. 14. füzet. Akadémiai Kiadó, B., 1962. 9-10.
- ² *Alakuló munkaeszközök. A magyar népi kenderrost-megmunkálása*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1972. 8.
- ³ MANDY GYÖRGY-BÓCSA IVAN i.m. 10; még részletesebben l. SZOLNOKY LAJOS i.m. 11-12. és uo. másutt is.
- ⁴ *Magyar Encyclopaedia*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1959. 303.
- ⁵ JOHANNES AMOS COMENIUS: *A látható világ*. Magyar Helikon, Bp., 1959. 149-51.
- ⁶ SZOLNOKY LAJOS i.m. 245-8.
- ⁷ *Minőségi csoportok, mennyiségi egységek és a fonalrendezés és számolási rendje a kenderfeldolgozásban*. Ethnographia, LXI /1950/, 29-56.
- ⁸ *A népi kendermunka Gacsályban*. Magyar Nyelvjárások, V. /1959/, 102-125.
- ⁹ *A moldvai magyarok kendermunkája*. Népi kultúra - népi társadalom. /Főszerk.: ORTUTAY GYULA/ Akadémiai Kiadó, Bp. 1973. 55-91.
- ¹⁰ Helyesen említi SZOLNOKY a *zupa* és a *zupdló* elnevezéseket /i.m. 125/. Megjegyzem, hogy a Koppányszántóról közölt *zupu* változat /i.m. 124./ a *zupa* és *zupdló* melletti ritkább variánsként Nagykönyiben is ismert.

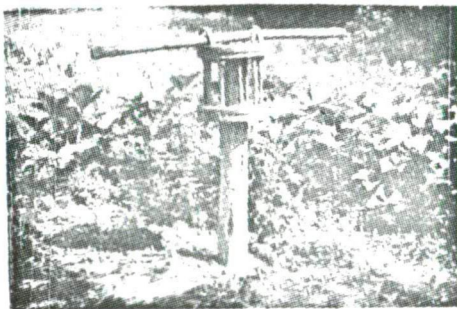
1. kép. Tilulás

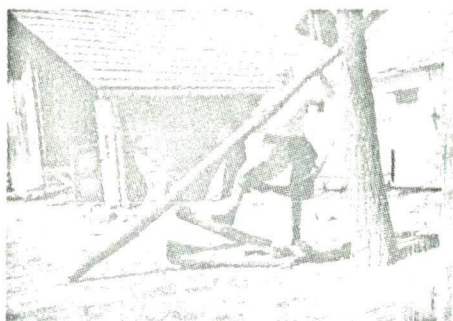
2. kép. Gerebnyülés

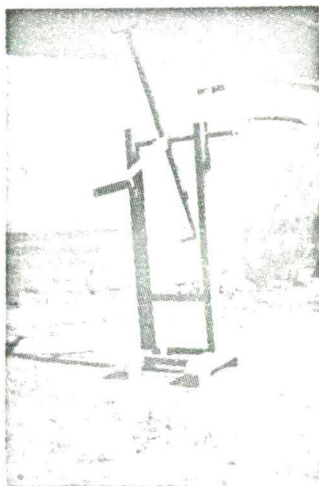
3. kép. Fonyás

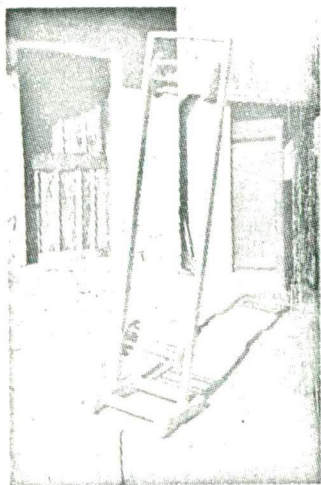
4. kép. Kendőmasina

5. kép. Zupállás

6. kép. Hajtós áspa

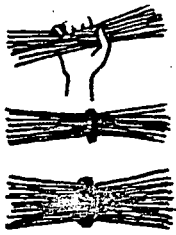

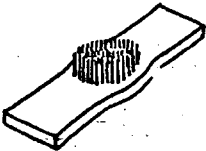

7. kép. Gombolittó

8. kép. Madzagkészítés
kis szűőszéken

A KENDERMUNKÁK ESZKÖZEI ÉS EGYSÉGEI NAGYKÖNYIBAN

Az anyag	A munkafázis		A feldolgozási egység		Megjegyzések
	neve	szerszáma	neve	formája	
M a g	Vetés	Zsák, vödör, lepődő	vödör		Vetés után fogasították, boronyították és hengerítették.
K e n d e r	Nyújtás		Marok kéve ~ kiskéve ~ nagykéve ~ tere		Általában a ronkonok és szomszédok segítségével történt. A virágos és magos kender külön is nyújték; ha együtt nyújték összenyújtékendérnek neveztek.
	Csépülés	ponyva			A mezsgyére vetették a kendermagnak szánt mégyekendért.
	Aztatás	ásó, fejsze, kapa	nagykéve ~ tere		Fázisai: lécüküllés, berakás, szómázás, lécődellés.
	Köttés	.	kéve ~ kiskéve		Elsősorban az asszonyok vettek részt benne.
	Zupdlás		kiskéve	Eredménye: félmarok	A zupa használata nem volt általános.
	Tilullás		félmarok	Eredménye: marok baba / 2 marok	Először a tüit, utána a hegyit tilulták el.

S Z S Z	Nyomás	deszkán történt lábbal	baba	Gombolyagba csavarták	Elsősorban lányok végezték
	Gyártás ~ Gerebenyűllés		egy baba kender	Eredménye: egy fej <i>javakender</i> <i>kóc / szössz / csöppü</i> .	Többszöri meghúzáskor a kézben marad a <i>javakender</i> , a kender hegye a <i>kóc / szössz</i> , a <i>csöppü</i> pedig a <i>gerebenben</i> marad.
	Fonyás	rokka	rokkafa rokkacsöppü orsó	Eredménye: nyálafonál	A <i>javakenderből</i> fonták a <i>szálafonalat</i> , <i>csöppüből</i> és a <i>gyaratatlan kenderből</i> a <i>vastag fonalat</i> .
F O N A L	Áspállás	 áspa	szál	Eredménye: kötet = 150 szál darab = 600 szál	A főléspált fonalat <i>darabszám</i> tették el a <i>ládába</i> , <i>szekrény</i> -aljába vagy a <i>padlásra</i> .
	Szapullás		darab	Eredménye: szálafonál	Fázisai: <i>bedz-tatás</i> , <i>szapullás</i> , <i>fonalmosás</i> az árkon.
	Szűés	szűőszék		Eredménye: <i>parasztvász</i> on, <i>küttölősvász</i> on <i>pamukosvász</i> on	Fázisai: a fonál <i>főcsévülése</i> , <i>föltekerése</i> , <i>bordába sodrása</i> , <i>kenyése</i> és a <i>szűés</i> .

II. Nyelvjárási szöveg

A kenderről

- Kónyiba, miuta én a zeszetmet tudom, azuta mindik termellik a kendért, mer Kónyiba nagyon sok a mēkfellelő föld neki, sok a rédvége. Asztán abba mindik kendért vetettek.

- / Milyen földet szeret a kender?/

- A kender a lapföldet szereti. A zárok mellett azokat a lapos rédvégeket. Az a mēkfellelő föld a kendernek.

- /Hogyan készítik elő a talajt a kendernek?/

- Ezeket a földet má fősztányák össze. Télén pihen ez a föld. Akkor tavassza újra fősztányák, akkor ráviszik a tikszart. Akkor a harmadik szántással alásztányta, akkor ekészitti, belefogasújja, mēkfogasújja a földet, mēgboronyájja. Akkor rávetik a kendermagot, hogy apró, nagyon apró légyen. Akkor újbu belefogasújják, mēgboronyájják a kendermagot is. Akkor tēszeneg bele eggy ijesztót, babát, hogy a madarak ne mēnnyenek oda a kendermagot kiēnnyi. Akkor eszt egy jó ūdeig hagyják, hogy mije a zūdójárás, hogyan kél ki. Szereti a jó esőket. Munka más nindzs vele, csak néha mēgnézik. Mikor má mēg'gyün a zagusztus, akkor mēgnézik tōpször, hogy mikor érik mēg a virágozs benne. Ha má szép a virágos, akkor emēnnek, asztán kinyűjik.

- /Hány fajtája van a kendernek?/

- A kender két fajta: virágos mēg magos. A virágos az van sárgás, a magos am mēg ződ, asztán erősepp szála van. Akkor emēnnek, összeszedik a jóbarátokat, mēk ha van a csa-

lábba több, akkor emennek asztán kinyűjik. Akkor uan kis markogba nyűjik, kévébe. Száz marok, kétszáz, mekkora darab van. Akkor tiz markot tésznek ety kévébe. Eszt nem haggyák száronnyi, mind a magossat, eszt röktön elásztattyák. A magos még bem marad, benne marad a földbe. Ha pedig a kendër nem szép, hogy nem lehet a virágossat kiszennyi a magos közül, akkor az összenyűjő. A magossat még a virágossat összenyűjik. Amijen marokká csak össze tudunk fogyni. Akkor a földet még lèvergyük a földhő vagy a lábunk fejihő. Akkor a zapraja kendërbü még összeköttyük. Uan kis, kis markogba köttyük. Mikor efogy a kendërnyűjés, akkor összefonnyuk a földre. Körözbe rakunk két kévét, asztán úgy mëgyünk egy nagy rozmaringfonyássá körü a földön. Akkor ety hétig haggyuk száronnyi. Mikor mëkszárott, akkor még viszünk ety ponyvát vagy éd dëszkadarabot, akkor ott ëcsépűjjük, mer akkor annak a zösszenyűjőnek is má van ety kevés kis mag'gya. Annyi nem, miha a magossat behhannánk. Èk kevés kis mag'gya má akkor annak izs van. De ha még nem nyűttük össze a kendërt, mer szép, akkor csak a virágossat szëggyük ki, a magos még benn marad szeptembër végiig. Akkor szeptembër végin kinyűjjük a magossat. Aszt is uan kis apró kévégbë raktyuk. Akkor lëraktyuk aszt is úgy, mind a zösszenyűjót a földre száronnyi. Annak má több üdő kő, má nincs uan melekség. Akkor mëkszárás, akkor aszt kicsépűjjük a ponyván. Viszünk székéd vagy dëszkát, aszt kicsépűjjük, kiostájjuk. Mikor ëkészittyük, hogy má készen van a kicsépüllés, akkor szómakötélbe belekészittyük. Tisz-tiz markot tészünk bele. Akkor van ben tisz kéve. Mikor asztán öszzegyün tisz csomó vagy tizënöt, vagy amennyi, akkor onnand ëvisszük az ásztatóba.

- /Egy csomóban hány kéve van?/

- Tisz kéve van benne. De mëk ha több magot akarunk, akkor még máshogy is tudunk, mer akkor még rakhatunk mëgyekendërt a répaföld körü vagy a krumpliföld körü. Asztat má nem szoktyuk elásztatnyi, csak asztat a mag'gyáér raktyuk, mer annak sok mag'gya van, mer az nagyon ágos-bogos. Szëpre

mégnyóll, mer ritka. Esztet a magos kendért még mikor össze-
csomagúttuk kévégebe, akkor visszük a kocsit, akkor é visszük a
zárokra. Ásunk egy mocsolát. Visszük a kapát még a zásót.
Kiásunk... amennyi a kendër, ahó számítottunk. Kidobájjuk a
sárt. Akkor vizüng velünk karókat mék szómakötelet mék szó-
mát. Akkor belevergyük a karót a mocsolába, mikor má kipucú-
tuk a zárkot. Hozzáköttünk ész szómakötelet. Akkor éggyenkén,
ahán kéve van beaggya, éggy embër a parton, egy a vízbe van,
akkor beaggya, akkor összekötözgettyük. Ha sok a kendër, ak-
kor középre izz verünk, hogy a víz é në vigye, ha gyün nagy
viz. Akkor utánna kapávā a zárok szélésittésibü vészünk lé
sárt. Behintyük két felü a kendért szómávā, akkor telli rak-
tyuk sárrā. Akkor a sár lënyomgya a vízbe.

- /Hogyan helyezik el a kendert a vízben?/

- Körözbe. Körözbe tesszük.

- /Egyfelé néz mindig a sarka?/

- Ugy néz a sarka, hogy a kévébe má ugy raktyuk bele,
hogy fele ére, fele āra, hogy étyformán huzzon a tüje. Ak-
kor asztán bem van két hétig. Mijen melekség van, ez attu
számitt. Amikor melegeb van, akkor nëm kó annyi nap benn.
Akkor usz szoktuk, hogy é szoktunk mënnyi látószálér. Akkor
huzunk ki a kévébü látószálot. Amikor má lëcsuszik, hogy
lëázot róla az a zód szála, akkor mongyuk, hogy má lëhet
köttenyi. Akkor összeszedünk mēgen valakiket, akkor segiccsé-
güket. Akkor belemēgyünk a vízbe, asztán kimossuk.

- /Asszonyok szokták vagy férfiak?/

- Férfiak is, asszonyok is. Má ósszē, mikor a magossat,
akkor má jobban férfiak. Akkor még usz szoktak, ha nagyoh
hideg van, tessznek a zárkon körösztü dëszkát. Akkor a dësz-
kāru mossák.

- /Hogyan történik a kender kimosása?/

- Akkor kióggjuk a naty kēvét, akkor a kis kēvéket
szēggyük ki éggyenkén. Asztán csapkoggyuk a vízbe. Föcsül-
lünk, nagyon óssze, nagyon óssze izz vizesēdünk. Akkor asz-

tán, ha szép a víz még bő víz van rajta, akkor szép fehér a kendő. Akkor addig üttyük a vízbe, még az lē nem gyün róla, az a ződ még a mag'gyának a beréjje. Mikor al lē-gyün, akkor kidobgyuk a zárokpartra. Egy még, egy még van kinn, aki álogattya fő a kendért. Ot mēkszárad. Mikor mēk-szárad, akkor hazaviszik kocsivā. Akkor othun mēk kitész-szūk a zudvarba körü, még a zuccára kert mellé. Asztán szá-rad. Akkor tilúnyi akarunk, akkor kérünk ēz zupát. Van még uan ház, ahun még van uan zupa. Lábbā kő csapkonnyi. Van neki uan nyēve. Ki van faragvā. Akkor avvā mēktörgyük. Ket-tő asztat csinájja. Ēty tartya alá, másik mēk csapkoggya a lábāvā.

- /Rajta áll!/?

- Rajt áll azonn a zupānn. Akkor a másik még, többiek, vannak akkor is segiccségék. Attu fūg mennyi a kendő. Akkor vah három-néty tilu is. Akkor asztán tilújják markogba. Ak-kor két markot szoknak egybe. Mikor kitilúnak két markot, ak-kor aszt a két markot tēszik egybe. Két marogba van egy ba-ba. Akkor mikor evvē késszen vannak, evvel a tilulássā, ak-kor össze, össze szoktyák hijnya a lányokat, kineg vannak, vagy rokonlány, még van lányuk, akkor a a pajtásokat. Akkor mēk szokták nyomnyi, hoty puháb lēgyēn.

- /Hol!/?

- Kerittés mellett. A zuccán a kerittés mellü szēttek téglát. Odatēttek ēd dēszkát, akkor āra ráátak a lányok. Eszt a kendőmarkokat még összekötöszték uan gömbölüre. Asz-tán addik tiporták, gyürték a lábuk alatt, hogy mēnnyen ki belüle az a zapró pazdērgya. Hát persze akkor má legényēk izs vótak ott a lányok előtt. Ot má szórakosztak, fōszték a kukoricát. Asz szokták ēnnyi a lányok izs, gyerekék is. Az uam vig este vót. Még danútak a lányok nagyon. Akkor mikor mēgván a nyomás, akkor az másnap az asszony othun el-ōggya aszt a kendért, ahogyan össze, összekuszálódott ott a lábuk alatt. Akkor a tiluvā mēgen kihuzzák. Mikor kihusz-ták, akkor kitētték a napra. Akkor még má vitték a gerebent.

Akkor a gerebent rákötötték egy mosószékre kötéllel. Akkor asztán abba belecsapkották eszt a kendért. Akkor mikor gerebenyűttek, akkor lett a csöppü még a szösze még a szép kendēr.

- /Melyik a csöppü, melyik a szösze és melyik a szép kender?/

- A kendērnek ami lęgyün először a hęgyirü, ez a szösze. Utánna ami gyün ki, az a szép csöppü. Az a szép, am męk hát a javakendēr. Különössen a virágosé. A virágosé, ugye az męgláccik, mer asz simább, mer asz fehérebb męg vékonyap szálu. Akkor tisz-üzünkét markot tésznek ęty fejbe. Akkor ősszezsavargyák. Aszt má jó néznyi, am má nagyon szép. Akkor męngyák, hogy van ęty fej kendēr, męk hány rokka csöppü. Tizenöt, huz vaty harminc rokka csöppü van, męk hat fej kendēr, męk tisz fej kendēr. Ugye abbu vannak, abbu van a vászony.

- /Hát a csöppüt mire használják?/

- A csöppüt męg zsáknak, męk tutyitāpnak asztat, męk ponyvának. A csöppübü asz szok lęnnyi. Akkor asztán mikor má fonnyák télęnn, főkötik a rokkafára. Lányok is szokták fonnyi męg a zasszonyok is. Akkor főhajtották a zaspára. Akkor jó hosszi vót má. Akkor mikor késszen vót a fonyás, męgövasták, kötedbe fonták fő. Néty kötetét szoktak ęd darab fonálba tęnnyi. Vót tizenöt-huz darab. Akkor má őrütek neki nagyon othun a zasszonyok. Akkor abbu má kaptak vásznot. A csöppüt męg mękfonták zsákoknak. Akkor asztán męg abbu lett a cęrna. Abbu a szébbü.

- /Milyen cęrna?/

- Házicęrna.

- /Azt hogyan készítették?/

- Aszt is uty főkötötték a rokkafára. Abbu csak négy-öt markot szoktak mękfonnyi, mer akkor má vót őlék házi-ęrna. Főkötötték a rokkafára, asztám mękfonták mind vászonnak, a szép vászonnak a fonalat. Asztán ősszeviszáták.

Mikor összeviszáták, akkor főhajtották ujbu a zaspára. Akkor beletették a savóba eggy éjjē. Akkor a savóba, aszonták, mēkszēpūt, mēksárgút. Akkor ēk kicsit kiōblitették. Mēkszārott, akkor főgombolitották. Akkor vót cērna.

- /Mi az a viszállás?/

- Akkor a cērnát... uty hátrafelé hajtották a rokkát, nēm előre, mēr akkor nēm lēhetēd vóna vele vārnyi. Akkor ugy összesodródott. Hátrafelé köllött a rokkát hajtanyi. Akkor mikor késszen vót a fonál, akkor beleásztatták hamuba, hamuzs vizbe belemártogatták. Akkor beletették a ganyéba. Akkor a ganyé szijta ētypár napig. Akkor mikor kivették a ganyébu, az jó mēkfőszte az a meleg, érēd ganyé, akkor beletették ēty teknyōbe. Akkor lēvitték a zárokba. Akkor kirászták.

- /Má ba nem szokták beletenni a ganyéban?/

- Csak ugy a ganyé közé tették. Nēm tették bele sē ruhába, sēmibe. Csak az a ganyélé mēkszijta. Akkor asztán kirászták a zárkon. Akkor mēkszārott, akkor ēvitték a takácshó.

- //z árkon mit csináltak vele?/

- A zárkon kirászták aszt a fonalat abbu ja ganyélēbū mēg abbu a... Az a hamu mēg az a ganyé ugy mēkpuhitotta, mēksárgította.

- Mit csináltak ott az árkon?/

- Kirászták a vizbe.

- /Mit jelent az, hogy kirázták?/

- Beledopták, beledopták a vizbe, asztán rászták bēnn, akkor ugy mosták. Akkor kapott, akkor lēt szēp. Akkor szēpēn mēkfehērēdēt, mēksárgút. ēg vót puhúvā. Mēg āra a zárokra azēr szerették lēvinnyi, hogy onnan ēvitte az összest, mert kuti vizet nēm gyōszteg vóna annyit huznyi. A ganyélé mēg az a hamu, mindēn. Ugyē a zárogviz mēg ēvitte. Asztákkor

nagyon szép lett. Akkor mēkszárogták, akkor ēvitték a takácsó. Akkor má a takács csinyáta vele a többit. A zsáknag valóval is ity tettek még a szép fonallal is. A vastagap csöppübü, aszt neki atták zsáknak, a többit még mēkszütették paraszdvászonnak. Asztán abbu szapták a ruhát.

- /Hány fajta vászon volt?/

- Hát vót három néty fajta. Szütteg belüle kendőket, szakajtóruhákat, lepődőket. Vártak belüle üngőket, gatyákat, turósacsókát, pállóruhát, hamvast. Mikor párútták a vászonruhákat, mer a vászonruhákat nem ugy mosták kész között, halom aszt bele... lēasztogatták aszt hamus lugba, akkor be-lerakták a pállósajtárba. Akkor ēggy-ēggy asszony egész nap fōrāta a hamus lugot, az öntöszte még eresztették le aszt a vászonruhát. Akkor ami azon van ruha, telli vót hamuvā téve a hordó, a sajtár tetején. Akkor av vót a hamvas. Akkor asztán dagatt. Ugy monták a mégiek, hogy mos má jó még-dagatt, mēkkét, ki lehet mosnyi. Akkor másnapra ēhijták a szēgény asszonyokat. Hármát-négyet, mer ēgy naty pállóruha vót... sajtárrā, telli vót a pállósajtár, sokáig tartod vóna aszt mosogatnyi. Űszesszētték a szēgény asszonyokat, hármát-négyet. Akkor kaptak ēd darab szappant, amēr mostak, még ész szakajtó lisztēt. Még akkor ēk köcsög aluttejet. Akkor örömmē hazamēt, hogy mozd van ēd darab szappan még ēk kis lisztye.

- /Még most is termelnek kendert?/

- Má tiz éve van, miuta nem. Mos má nincs āra fōd, hogy - sēnkinek sē - hoty kendērd vessēn.

Elmondta: Szabó Józsefné, 55 éves
Nagykőnyi, 1965.szept.23.

III. S z ó j e g y z é k

abrosz /t/, -sza, -ok/ fn. -Vótak valamikor szép abroszaink vászonbu. vö. karácsonyi abrosz.

aratási kötény fn. 'aratáskor használt vászonkötény' *Aratási kötént a kéveköttö tette maga elé, hogy ne böktye a gabona.*

áspa /'t/, -'jja, -'k/ fn. 'motolla' -*E köne hoznyi a zászpát a szomszébu, mer minggyd őfogy a fonnyivaló.* vö. felhajt, hajtós áspa, német áspa

áspáll ts. i. 'motollál' *Uty fogod aszt a zászpát, miha most áspánd elősször.* vö. feláspál

áspálás ~ /-t/, -a/ fn. 'motollálás' -*Fonyás után gyütt a záspállás, mer tunni akartuk, mennyi fonalunk lëssz.*

áztat /-ott/, -sson/ ts. i. 1. 'gyaláz vkit', 2. 'a kinyűtt kendert vízbe teszi, hogy a rostok és fás részek elváljanak egymástól' -*Mindíg jó helet szoktunk keresnyi áztatnyi hun itt, hun ott.*

áztató /-t/, -jja, -k/ 'kis patak, ér azon része, néhány méteres szakasza, ahol a kendert áztatják' -*Uan helën kerestünk áztatót, ahun lassabban fót a víz.* vö. kenderáztató, mocsola

baba /'t/, -'jja, -'k/ fn. 1. 'játékszer', 2. 'két maroknyi, meggerébenezett kender' -*Gerebényállás után két marok kenderbu van egy baba kender.*

barackmagos zsák *borocmagos* zsák fn. 'duplasorosán szótt, őszibarackmagoz hasonló mintájú, vászonból készített zsák' -*A borocmagoz zsákok sokáig bérták, nem szakattak el étykönnyen.*

bere /'r/, -'jje, -'k/ fn. 'a kender virága, levélhulladéka' -*Csépüllés után még rostányi is köllött, mer a kender mag'gya még a beréjje összekeverédett.*

borsórosta /'t/, -'jja, -'k/ fn. 'rendszerint bab rostálására használt kézi rosta' -*A kendermagot borsórostába szoktuk*

kirostányi, még a csöppüt is abba tekertük, hajtottuk össze.

bogatya 1. gatyá 'ua'.

cérna /-t, -jja, -k, / fn. Töpféle cérna van. vö. házicérna.

csepű csöppű /-t, -je, -k/ fn. 'a gerebenben visszamaradt, vastagabb szálú, pozdorjás hulladékkender' -Csöppűbü szoktam kötnyi tutyitāpat. vö. rokkacsepű

csépel csépűll /csépűt, csépűljön/ ts. i. 1. 'cséppel utlegel /rozsot, babot/' 2. 'rövid bottal kiver /kendermagot, napraforgót/' vö. el-, kicsépel.

csépűllés /-t, -e/ fn. 'cséplés' -A csépűlléssé hama végezzünk mindig.

csévűll /csévűt, csévűljön/ ts. i. 'csévéz' -A fonalat kő csévűnyi, ha szűnyi akarnak. vö. felcsévűll.

csévűllés /-t, -e/ fn. 'csévézés; a fonal föltekérése' -Csévűlléskor nagyon kő fügyēnyi, hogy jó légyēn.

csikó 1. ló 2. 'ua'. /ritkábban használatos/

darab /-ot, -gya/ fn. 'kendermennyiség /háromszáz vagy hatszáz kenderszál' -Szép kenderbü hatszáz szál őd darab, csöppűbü még háromszáz szál őd darab.

duplaverés duflaverés /-t, -e/ fn. 'szövés mód' -Ha duflaveréssē szűtek, akkor lassabban, mēnt a munka.

elcsépel ęcsepűll ts. i. Lektöpször a földön csépűtük el a kenderť.

elmegy ēmén tn. i. /állandósult szókapcsolatban/ ēmén a tilu alatt 'tilolás közben elhullik, kevés fonásra alkalmas marad a vízben nagyon elázott kenderből' -Ha sokájig vót vízben a kender, akkor ēmēnt a tilu alatt.

eltilol ętilull ts. i. -Sok kenderť ętilútam ęn ęletēmben.

elvesz ęvész ts. i. /állandósult szókapcsolatban/ ęveszi a nyáldát 'a megfont és fölaspált fonalat a nyáltól, szennytől megtisztítja' -Amikor md földspátuk a fonalat, utánna vęttük el a nyáldát.

elzupál ęzupáll ts. i. 'kenderť tör' -Sok kenderť ę köllött ám zupányi a zembērnek.

fej /-et, -e, -k/ fn. 1. 'testrész', 2. 'a halastó zsilib melletti része, ahol a legmélyebb a víz', 3. 'kendermennyiség /tíz-tizenkét baba kender/' -Lętt ęnnyihány fej ken-

dörém minden évbe.

felhajt fõhajt ts. i. /állandósult szókapcsolatban/ fõhajt az áspára 'a fonalat fonás után az áspára tekeri' -Azér hajtottuk föl a fonalat a zaspára, hogy méktudjuk, hány szál van.

felköt fõköt ts. i. -Amikor má rdértünk, fõkötöttünk és csomó kendért a rokkafára, asztán fontunk.

felteker fõteker ts. i. -Udõbe tellött, még a fonalat fõtekertük a szujószékre.

feltekerés fõtekerés /-t, -e/ fn. -A fondl fõtekerésire nagyon köllött dm vigyázni.

feltesz fõtöss ts. i. -Jó naty csomó kendért fõtöttem én a rokkafára mindig.

fon ~ fony /-t, -nyon/ ts. i. 'kendert, gyapjút szálakba sodor' -Sok kendért még gyaptyut fontam telente.

fonál ~ fond /fonalat, fonala ~ fondlgya, fonalak/ fn, -Szép kendérünk szokott dm lénnyi, mer fondl is szép vót mindig.

fonál mentében fond mēntibe /állandósult szókapcsolat/ 'megszakítás nélkül, állandóan' -Mongya jám fond mēntibe a magdét, be nēm dll a szdjja.

fonás ~ fonyás /-t, -a/ fn. -Azelõtt nagyon mēnt a fonyás mindlunk.

fõlaspáll ts. i. 'felmotollál' -En szoktam fõlaspányi a zösszes fonalat.

fõcsévüll 'felcsévéz' ts. i. -Sok fonalat fõcsévűt a takács, mire lētt ek kis keresete.

fõcsévüllés /-t, -e/ fn. 'felcsévézés' -A fõcsévüllés a takácsoknak a dõga vót.

gatya /-dt, -djja, -k/ fn. 'fehér vászonból készült bõszárú, majdnem bokáig érõ férfiruha' -Régente nēm ijen kurta gatyág vótak, halom hosszú, vastag gatyák vászonbu.võ. bõgatya, komisz-, rēdēs-, rojtos- és szedett gatya.

gereben ~ gerebeny /gerebent, gerebenye -ék/ fn. 'kendertisztító szerszám' -A gerebennnek uan élēs fogai vannak, hogy azokkã lehet kigyaratnyi a kendért.

gerebenyüllts i. 'gerebenez' ; a kendert kifésüllti a gerebenben' -A gerebent fõ köllött a mosószékre kötnyi és ugy lē-

hetett a gerebenbe gerebenyülni a kendőrt. Vö. gyarat, kigyarebenyüll, meggerebenyüll.

gerebenyüllés l. gyaratás 'ua'.

gombócos mn. 'csomós/fonál/' -Ha nem vigyáz a zembérlánya, akkor hama gombócos lőssz a fond.

gombolító /-t, -jja, -k/ fn. 'a fonal feltekerésére, gombolyítására szolgáló eszköz' -A fonalat gombolítóra teker-tük fő.

gyarat l. gerebenyüll 'ua'. Vö. kigyarat, meggyarat

gyaratás /-t, -a/ fn. 'gerebenezés; a kender kifésülése gerebennel' -A gyaratás nem vót nehéz munka. vö. gerebenyüllés

gyaratatlan kendőr fn. 'rossz minőségű kender, amit nem gerebeneznek meg' -Ha rosszú sikerűt a kendőr, akkor aszt nem gyaratták ki, halom gyaratatlan kendőrnék hatták ég.

gyegyruha /-t, -jja/ fn. 'a mennyasszony ajándéka a vőlegénynek /ing és vászongatya/' -Valamikor a mennyasszonnak köllött anni gyegyruhát a vőlegénnek, mékpedig üngöt még hatszeles gatyát. Nr. Az esküvőt megelőző egyezségen /megbeszélés a két család: a menyasszony és vőlegény szülei között/ állapodtak meg abban, hogy hány forintot fizessen a vőlegény a gyegyruháért. A gyegyruhát, amely pamutvászonból készített ümögéből és szédett gatyából /ünnepi, díszesebb gatya/ állt, a mennyasszony készítette a vőlegénynek. Amikor a lakodalom éjjelén bekötötték az újmenyecske fejét, akkor az ifjú férj gyegyruhában táncolt vele.

hajt ts. i. vö. felhajt

hajtós áspa fn. 'körbehajtással, körbetekeréssel működő áspafajta'

hamvas /-t, -sa, -ok/ fn. 'rendszerint magvaskender fonalából szőtt vászondarab' -A hamvast szapulláskor szoktuk a szapullóra ténnyi. Ara öntöttük rá a hamut még a fóró vizet.

harazsák /-ot, -tya, -ok/ fn. 'nagy méretű csalánzsák' A harazsák nagyobb a parazsákná, de előbb őszakad, mert nincs uán erőse.

házcérna /-t, -jja/ fn. 'házilag készített cérnafonál' -A zsákokat házcérnává szoktuk égvärnyti, ha kilikatták.

húz *huz* ts. i. vö. *kihúz*

ing *ümög ~ üng / üngöt, ümöggye ~ ünge, üngök/* fn. -Régebben *vászonbu szoktunk üngöket csinányi, nem ám, mim most.*

javakendër fn. 'gerebenezés utáni legjobb minőségű kender'
-A *javakendërbü lëttek a lëkszep szütetöd dögök, mer an nagyon szëb vót.* vö. szálakender

karácsonyi abrosz fn. 'nagyon díszes abrosz, amelyet karácsonykor terítettek az asztalra' -Nagyon szép *karácsonyi abroszung vót, nem is äggy.* Nr. Karácsonyi abrosz majdnem minden háznál volt. Nagy gonddal készítették a takácsok. Csak karácsonykor terítették az asztalra. Ha valamilyen jószág /borjú, ló, disznó stb./ megbetegedett, akkor karácsonyi abroszt terítettek rá. A hiedelem szerint attól meggyógyult, ha már legalább kétszer volt a karácsonyi abrosz az asztalon.

kendër /-t, -e ~ gye, -ék/ fn. -Szép *kendërunk vót minekünk is mindig.* vö. gyaratatlan kender, javakender, kenderáztató, kenderföld, kenderkéve, kenderköttés, kendermag, kendermasina, kendernyomó, kendernyűvés, magkender, magoskender, megyekender, összenyűjökender, szálakender, tisztakender és virágoskender.

kenderáztató l. áztató 'ua'

kenderföld *kendërföd* /-et, -je, -ek/ Szh. -Szomorú, *mind akinek nem gyutot kendërföd.*

kenderkéve l. kéve 'ua'

kenderköttés l. köttés 'ua'

kendermag /-ot, -gya, -ok/ fn. *Ókor a kendërmagnak is vettünk külön is kendërt.*

kendermasina /-t, -jja, -k/ 'a megtilolt kender puhítására, dörzsölésére használt szerkezet' fn. -A *pasdërgydt kendërmasinával is szokták oik helën a kendërbü kinyomni, kizuzni.* vö. kendernyomó

kendernyomó l. kendermasina 'ua'

kendernyűvés *kendërnnyűjés ~ kendërnnyűés* l. nyűvés 'ua'.

kendő /-t, -jje, -k/ fn. 'törülköző' -Szép *kendőköt is szüttünk türüköznyi a virágoskendër fonalábu.*

kéll ts. i. /csak 3. személyben/ l. 'dagad /tésztaféle/',
2. 'megpuhul /kenderfonál/' *Lugoss vízbe két mindig a fond.* vö. megkél

kenés ~ kenyés /-t, -e/ fn. -Fontos volt a fondl kenyése csirizzē.

keresztf körössza /-t, -jja, -k/ fn. 1. 'rendszerint utak mellett felállított feszület, kereszt', 2. 'az áspa része'
-Az áspának két körösszfája volt.

kéve /-t, -jje, -k/ fn. 'két vagy három maroknyi kinyűtt kender' -A kévéket nyűjés után száronni hattuk. vö. kenderkéve, nagykéve

kicsépel kicsépüll ts. i. -A kendermagot lekötőpször ponyván csépültük ki.

kigerebenyüll ts. i. 'kigerebenez' -Vót mikor magam, vót mikor ketten gerebenyűttük ki a kender-t. vö. kigyarat

kigyarat l. kigerebenyüll 'ua'

kihúz kihuz ts. i. -A kender-t ki szoktuk huznyi a tiluvā, de má ez nem uan tilullás vót, mind a szēő.

kikött ts. i. 'az elázott kender az áztatóból kiszedi' -Sok kender-t kiköttöttünk ming valamikor.

kinyű kinyűj ~ kinyün ts. i. -Ha száraz vót a föld, akkor nehezebb is vót kinyűni a kender-t.

kiráz ts. i. -A fonalat a zárkon ráasztuk ki, hogy tiszta legyen.

kirostáll ts. i. -A kendermagot ki is köllött ám még rostányi, hogy a szeméttye nē' legyen benne.

kis szűőszék /-ét, -tye, -ők/ fn. 'mazzag és vékonyabb kötelek készítésére alkalmas' szerkezet' -Kis szűőszéken szoktam köténymazzagot, ruhaszárittó kötelet még még kötőfékfejet is csinálni.

kóc /-ot, -ca, -ok/ fn. 'vékony szálú rossz minőségű hegyekender, rövid hulladékkender' [Már kevesen ismerik.] -A kódzbu mazzagot is pödörtünk, mer āra akasztottuk föl a sunkát, szalonndt.

komiszgatya /-t, -jja, -k/ fn. /elavult szó, csak az öregek ismerik/ 'tisztá fonálból szőtt, durvább szövésű, munkában használt vászongatya' -A régi öregék még komizgatyába dolgoztak dologetnap.

kötény /kötént, köténnye, -ők/ fn. Jó ha tessz a zembērlánya maga elejbe kötént, hogy a ruhát kéműjje. vö. aratási kötény.

kötet /-ét, -je, -ék/ fn. 1. 'az a kendermennyiség, amit egyszerre a rokkára kötnek' -*Amennyi kendért főtöttünk egy rokkára, av vót ěk kötet.* 2. 'kendermennyiség /százötven szál/' -*Csöppübu két kötöt, háromszáz szálót szoktunk fôtekernyi a zaspára.*

kótt ts. i. 'az elázott kendert az áztatóból kiszedi' -*A vírágoskendért mindig előp kóttottuk, mind a magossat.* vö. kikótt
kóttés /-t, -e/ fn. 'az elázott kender kiszedése az áztatóból' -*A kóttés a zasszonyok dóga vót jobban csak.* vö. kenderkóttés

küttözlös vászon ~ *küttözlös vászony* fn. 'vastagabb, durvább fonálból szótt vászonfajta' -*A küttözlös vászonbu legjobban zszakot, ponyvát csináltak azelött.*

küttözlös zsák fn. 'egy sorosan szótt, durvább fonálból készített zsák' -*Még most izz van a pallásonn ennyihány küttözlös zsák.*

lapicka /^lt, ^ljja, ^lk/ fn. 'nyéllel ellátott téglalap alakú falap; sulyok' -*Lapickávā szoktuk a ruhát kivernyi mosáskor, még a fonalat is avval ütöttüg-vertük.*

látószál /-ot, -a ~ gya, -ok/ fn. 'a kenderáztatóból kivett néhány szál kender, amelyről megállapítják, hogy ki lehet szedni a kendert a vízből' -*A látószálat hazavittük, mēkszáro-gattuk és āru tuttuk még, hogy lehet-ē kikóttenyi a kendért a mocsolābu.*

lazsnák /-ot, -tya, -ok/ fn. 'kb. lepedő nagyságú vászondarab' -*A pojvāt lazsnakkā hortuk valamikor, még borsószédésre is jó vót.*

lepedő lepedő /-t, -jje- -k/ fn. -*Szép lepedőket is szütetünk a takácsná.*

ló /lovat, lova, lovak/ fn. 1. 'Pferd', 2. /állandósult szókapcsolatban/ *ló van benne* 'az áspán rossz irányban föltekert fonalszál' -*Ha rosszu tekerték fő az áspára a fonalat, aszonták vidzbü, hogy van benne egy ló, vagy esetlek több ló vót benne.*

magkender makkendör /-t, -e ~ gye, -ék/ fn. 'magnyerés céljából, rendszerint a mezsgyére vetett kender' -*Vót ugy, hogy makkendért is raktunk, ha tőp kendērmagot szeretttung vóna.*

magoskendőr fn. 'magvas kender' -A magoskendőr utóbb érik még, mind a virágos, de nincs isz belüle uan szép fonál.

marok /markot, marka, markok/ fn. 1. 'die hohle Hand', 2. 'egy maroknyi kender /nyűvéskor, tiloláskor, gyaratáskor/' -Két vaty három marok kendőrt szoktunk egy kévébe kötyni.

mëggerebenyüll ts. i. 'mëggerebenez' -Amikor mëggerebenyültük a kendőrt, akkor má évdt egymástu a szébgye kendőr még a csunyább. mëg'gyarat l. mëggerebenyül 'ua'

mëgkëll ts. i. 'dagad /tésztaféle/', 2. 'megpuhul /fonál/' -A fonalat bëghattuk a lugoze vízbe, hoty këjjën mëg benne.

mëgnyom ts. i. -A kerítettés mellett a lányok szokták mëgnyomni a kendőrt, hogy az zapraja paszdergya kigyűjjon belüle.

mëgpörçösödik tn. i. 'csomóssá, szakadóssá válik a fonál' -Ha nëm vigyázott a zembërlánya, hama mëkpörçösödött a fonál.

mëgszapull ts. i. 'szennyest vagy kenderfonalat párol, forró, lúgos vízben áztat' -Sok szennyest mëk fonalat mëkszapúturk mink a pállósajtarba.

mëgszó mëkszúj ~ mëkszün -A fonalat a takács szűte meg.

mëgszütet ts. i. 'a takáccsal megszővet' -Sog vászont mëkszütettünk mink azelött, amikor vót kendőrünk.

mëgviszáll ts. i. 'a rokka kerekét hátrafelé hajtva két fonalat egybesodor' -Vót amikor mëg négy orsó fonalat is mëgviszáltunk házicërnának.

mëgzupáll ts. i. 'kendert tör' -Ha tilullás elött a kendőrt mëgzupátuk, akkor könnyig vót ztilúnyi.

mëgy mén /mënek ~ mëgyék, mësz ~ mënö, ~, mënünk ~ mëgyünk, mënték, mëhnek/ tn. i. Szh. Mén, mind a karikacsapás /= könnyen megy/; Mén, mind a gyëminusz /= gyorsan megy/ vö. elmegy.

mëgyekendőr fn. 'magnyerés céljából a mezsgyére vetett kender'

mocsola fn. l. áztató 'ua'

móring /-ot, -gya/ fn. 'a házasság elötti megállapodás a menyasszony és völegény között' -Rëgënte szoktak móríngot iratnyi. Néhány évtizeddel ezelött /mëg a 30-as években is/ móríngot irattak a házasulandók. A móríngot az egyezségen beszélték meg a szülők és a két kërőndszenagy /a völegény nászzenagyjai/. Az egyezséget a lányos háznál tartották. A mórínglevelet vagy

a jegyző írta meg, vagy bárki, írással foglalkozni szerető ember. A menyasszonyra pénzt irattak, a vőlegényre pedig megegyezés szerint *szimpla-* vagy *dufla katonadgyat*. A szimpla katonaágy egy *vánkosból* és egy *dunyhából* áll, a dupla ennek kétszerese. Az egyezségen beszéltek meg a *gyegyruhdért* járó pénzt is.

mosószék /-et, -tye, -ék/ fn. 'mosáskor használt keskeny asztalféle' -A szennyest a mosószékhén szoktuk megvagdanyi a lapic-kávā, hogy mēktisztújjon.

nagykéve l. tere 2. 'ua'.

némēt áspa l. hájtós áspa 'ua'.

némēt tilu fn. 'kettős /ritkábban három/ vágóélű tiló'

nyálafonál fn. 'fonás utáni, még nyálat, piszkot tartalmazó mosatlan fonál' -A nyálafonalat mēk ki köllött ám mosnyi, mer nagyon piszkos mēg.

nyom ts. i. 1. 'szorít', 2. 'kendert tipor lábbal' -Asszonyok némigēn szokták nyomnyi a kendērt, halom inkább a lányok.vö. megnyom

nyomás /-t, -a/ fn. 'a kender feldolgozásának munkafázisa; tiprás, dörzsölés' -A lánypajtásokat szoktuk zhijanya a nyomás-*ra*, amikor a zapraja pasdērgydt tiportuk ki a kendērbū. vö. tiprás

nyű nyűj~nyűn /nyűök~nyűjök, nyűö~nyűjő~nyűjész~nyűszsz,~, nyűünk~nyűjünk, nyűjtök~nyűttök, nyűjnek~nyűnnek/. Kendērt nyűdni nem valami könnyig dolog. vö. kinyű

nyűvés nyűés~nyűjés /-t, -e/ fn. -A nyűjés a kendēr ēggyik nagyon nehéz munkájja. vö. kendērnnyűvés

összenyűjőkendēr fn. 'egyszerre, válogatás nélkül kinyűtt magos- és virágoskender' -A összenyűjőkendērt nagyasszon körū szoktuk kinyűdni.

összeviszál ts. i. 'két orsó fonalat a rokka hátrafelé hájtásával összefon' -A virágoskendēr fonalát szoktam összeviszál-nyi házicérndnak.

pállósajtár fn. l. szapulló 'ua'

pamuk /-ot, -gya, -ok/ fn. 'pamut' -Pamukot bódba lēhetēd vēnnyi.

pamukfonál pamukfond /pamukfonalat, pamukfonala ~ pamukfondlgya

'pamutfonál' -A szép fond közé pamukfonalat szütettűng bele a szép holmiknak.

pamukozs vászony fn. 'pamutfonál és kenderfonál összeszővéséből készített vászonfajta' -Pamukozs vászonbu valamikor üngöket is csinýdtak. vö. pamukvászon

pamukvászony fn. l. pamukozsvászony 'ua'

parasztul szó parasztu szűj ~szün l. szó

parasztvászon parazvászony ~parazdvászony fn. 'csak fonálból szótt vászonfajta' -Parazdvászonbu zsákókat mék ponyvát vartak leginkább. vö. simavászon.

parasztzsák parazzsák fn. 'erős vászonból készített kisebb méretű zsák' -A parazzsák kiseb zsák, mind a harazzsák, és kütöltöszóvászonbu vót.

pendely péntő /-t, -jje ~péntőle, -őlk ~-őlölk/ -Máskor a lányok, asszonyok mék tisz-tiszént péntőt is fővették magukra.

pokróc pakróc /-ot, -ca, ok/ fn. -Pakróccā a zülészédészakát szoktuk létakarnýi. vö. rongypokróc, szőrpokróc.

ponyva /-t, -jja, -k/ fn. -Ponyvát is csinýltunk parazdvászonbu.

pozdorja paždėrgya /-t, -jja/ fn. -A paždėrgya tűzre is jó vót, mer jól atta a melegét.

pödrödésēs /-sen, -sebb/ mn. 'gubancos, tekeredett' -Ha nem vigyázott a zembėrlánya a fonyásnd, akkor hama pödrödésēs lett a fondl.

pörcős /-sen, -sebb/ mn. 'csomós, könnyen szakadó' -A pörcős fondl hama őszakatt.

pörcösödik /-ött, -gyön/ tn. i. 'csomóssá válik /fonal vagy gyapjúsál/' -Az nem jó ha a fondl pörcösödik, mer szakadás lėssz.

pörcüll ts. i. 'a rokka nem akarja bevenni, gubancolja, csomóssá teszi a gyapjú- vagy fonalszálat' -Ha meleg vót a sorśovas, akkor mingyđ pörcülte a fonalat.

ráz ts. i. l. 'zötyög', -Rossz uton nagyon ráz a kocsi.

2. 'mozgat' vö. kiráz

rėdēs gatya fn. 'pamutvászonból készített, ráncokba szedett, bőszerű, hosszú gatyá' vö. rojtos-, szedett gatyá

rogyik /-ott, -gyon/ tn. i. 'a nagyon elázott kender össze-
megy' -*Ha sokáig van vízbe a kendő és nagyon elázik, akkor
mongyák í, hogy rogyik, annyira elázott.*

rojtos gatyá fn. l. redes gatyá 'ua'

rokka /^lt, ^ljja, ^lk/ fn. -*Azelőtt majnēm mindēh hāznd vōt
rokka.*

rokkafa /^lt, ^ljja, ^lk/ fn. 'a rokka azon része, amelyre a
kendert vagy gyapjút fölkötik' -*A rokkafára tettük föl a
kendērt.*

rokkacsepű rokkacsöppű /-t, -je/ fn. 'fonásra előkészített
csepű' -*Av vōt a rokkacsöppű, amit mē a rokkafára fōkötöttünk.*

rongypokróc rongypakróc fn. 'fonálból és tarka rongyból szőtt
pokróc' -*Māskor a takácsol svittünk ēcs csomó rongyot mēk
fonalat, asztán szōtt az belūle rongypokrōcot.*

rosta /^lt, ^ljja, ^lk/ fn. l. 'kézi hajtású mezőgazdasági esz-
köz', 2. 'kis kézirosta' vö. borsórosta.

rostáll /rostát, rostájjon/ ts. i. -*Vōt aki a fōdön, vōt aki
othun rostáta a kendērmagot. vö. kirostál.*

rozmaringfonás ~ rozmaringfonyás /-t, -a/ fn. l. 'három haj-
tincs egybefonása' -*A lányuk a hajukat is rozmaringfonyássā
fonták össze. 2. 'a kenderkévék X alakban való egymásra fek-
tetése, összefonása' -A kēvéket rozmaringfonyássā fonták öz-
sze.*

rőf ~ réf /-ēt, -tye/ fn. -*Sokat köllöd dōgozni, mire lett
ēnnyihány rév vászony.*

sámli /-t, -ja/ 'a szövőszék része; lábító'

simavászon ~ simavászony l. parasztvászon 'ua'

sodrás /-t, -a/ fn. 'a fonál bordába helyezése' -*A sodrásnd
begēni köllött a takácsnak.*

szakajtóruha /^lt, ^ljja, ^lk/ fn. -*Szoktunk szūtetnyi szēbnē
szēp szakajtóruhákat.*

szál /-ot, -ar-gya, -ok/ fn. 'az áspán körültekert fonálegy-
ség' -*Éty kötedbe szāsūtfen szāl foná vōt.*

szálafonál fn. 'nyáltól, szennytól megtisztított fonál' -*Az a
fonál a szálafonál, ami mē tiszta, amit mēkszapūtunk.*

szálakendër l. javakender 'ua'

szalmazsák szómaszák fn. -*Jó erős szómaszákakat is szűtettünk a takácsa.*

szálull /szálút, szálújjon/ ts.i. 'a kendert szálanként válogatva válogatva ereszti az orsóba' -*Në szálúd má annyira aszt a kendért, halom erégezsd szaporánn!*

szapull /szapút, szapújjon/ ts. i. 'szennyest vagy kenderfonalat forró, lúgos vízben áztat' - *A fonalat mëk szapúnyi is köllött, mer ronda vót. vö. megszapul*

szapullás /-t, -a/ fn. 'a kenderfonál vagy szennyes párolása' -*A szapullás is nagyon nehéz munka vót, mer sog vizet mëk köllött ám melegittenyi.*

szapulló /-t, -jja, -k/ fn. 'kisebb kádféle' -*A szapullóba szoktuk a fonalat mëg a szennyest áztatnyi lúgosz vízbe. vö. pállósjátár*

szapullótartó /-t, -jja, -k/ fn. 'a szapulló alá helyezett tartófa' -*A szapullótartóra köllött a szapullót rátënnyi.*

szédett gatya l. redes gatya 'ua'

szimplaverés /-t, -e/ fn. 'szövésmód' -*Szimplaveréssë gyorsabban mënt a munka, mind duflaveréssë.*

szó szűj~szün /szűk~szűjök, szűö~szűjő~szűjsz,~,szűünk~szűjünk, szűjök~szűttök, szűjnek~szűnnek/ -*A fonalat a takácsok szűtték mëg évekkel ezëlött is. /állandósult szókapcsolatban/. parasztu szűj~szün 'csak kenderfonalat szó díszítés nélkül' -*A magoskehër fonalát, ha nëm vót ölék szép, csak parasztu szűtték, mer abbu nëm lëd vóna szép vászony. vö. megszö**

szörpokróc szörpakróc /-ot, -ca, -ok/ fr. 'gyári készítésű pokróc' -*A szörpakrócot nëm a takács szűtte, halom bódba vëttük.*

szösz /-t, -e/ fn. 'vékony szálú hulladékender, a csepűnek a java' /kiveszöben lévö szó/. - *A szösz a csepűnek a szëbgye vót.*

szövés szűés~szűjés /-t, -e/ fn. -*Mindig alig vártuk, hogy mikor lësz má a fonál szűjése.*

szövösзык szűösзык~szűjösзык /-ët, -tye, -ëk/ fn. -*Akineg vót szűjösзыкtye, az tudott iss vele keresnyi szëpënn. vö. kis szűösзык*

szütet /-*ëtt*, -*ssën*/ ts. i. 'a takácsal szövet' -*Amikor a fonalat kimostuk, ëvittük utánna a takácsó szütetnyi.* vö. megszütet

szütetés /-*t*, -*e*/ fn. 'szövés' -*A szütetés má nem a mi dógunk vót, hanëm a takácsó.*

teker /-*t*, -*gyën*/ ts. i. 'csavar' -*Nëm vót könnyig a fonalat a szűjőszékre tekernyi.* vö. felteker

tere /-*t*, -*jje*, -*k*/ fn. 1. 'teher, súly', 2. 'tíz kéve kender egybekötve; köteg' -*Nyűjés után teressám kötöttük össze a kender-t.* vö. nagykéve

tész ts. i. 1. 'csinál, cselekszik' -*Mit tészó, ha nem sikerül?* 2. 'rak, helyez' -*Tëgyéték a helire a kapákát!* Sz. *Tëszëgeti magát* /=*fölvág, büszkélkedik*/, *Csuffd tész* /=*megszégyenít*/ vö. feltesz

tiló tilu /-*t*, -*ja*, -*k*/ fn. 'kendertörő szerkezet' -*Most a palláson van a tilu, mer má as së kő hasznányi.* vö. elmegy, német tilu

tilol tilull /*tilút*, *tilújjon*/ ts. i. 'kendertörő /tilóval/' -*Sohaë szerettem tilúnyi, mer nagyon nehéz munka.* vö. eltilol

tilolás tilullás /-*t*, -*a*/ fn. 'kendertörés tilóval' -*A tilullás nagyon kidögleszti a zembërlánya dërékdt, kargyát.*

tiprás l. nyomás 'ua'

tisztakender fn. 'vékony szálú, jóminőségű kender' -*Tilullás után kaptyuk a tisztakendërt.*

tuszli /-*t*, -*ja*, -*k*/ fn. 'vászonból készült kézvédő' -*Aratás-kor mindkëtt kezire tuszlit huzott a kévekötã, hogy a gabona në böktye.*

tutyi /-*t*, -*ja*, -*k*/ fn. 'gyapjúból kötött lábbeliféle' Sz. -*A kónyi tutyi mindënt kibír* /=*nagyon erős*/. Szh. *Piros, mind a naki tutyi* /=*sápadt*/.

tutyitalp tutyitãp /-*t*, -*a*~*tya*, -*ak*/ fn. 'kenderfonálból kötött talp' -*Tutyitãpat legjobban csak csöppübü szoktunk kötnyi.*

vászón~vászóny /vászón~vászónot, vászóna~vászónnya, vászónok~vászónyok/ fn. -*Sok szép vászónot mëkszütettünk mink is.* vö. kúttölös-, pamuk-, paraszt- és simavászón

vékaruha fn. 'ebëdhordásra használt, kerek kosár letakarására szolgáló, pamutvászonból készített díszes abroszféle' -*A*

szédészvékát széb vékaruhávé szoktuk lētakarnyi.

vész ts. i. 1. 'vásárol' -Sokfélét vőttem a bódba. 2. 'fog'
-Vēdd innen a kezemből vő. elvesz

virágoskendēr fn. 'virágot hozó, vékonyabb szálú kenderfajta'
-A virágoskendēr fonalábú lēttek a legszēp szūtetēd dógok.

viszáll /viszdt, viszdjjon/ ts. i. 'a rokka kerekét hátrafelé hajtva két kenderszálat összefon, egybesodor' -A rokka kerekit hátra kő hajtanyi, ha viszányi akar a zembēr. vő.
megviszál, összeviszál

viszállás /-t, -a/ fn. 'a két szál fonál egybefonása, összesodrása' -A viszállás nēm vót nehéz, csak a rokkát köllöd visszafelé hajtanyi.

zupa /^lt, ^ljja, ^lk/ fn. 'két gerendából álló kendertörő szerkezet' -Mink usz szoktunk kőcsön kērnyi zupdt, mer az nēm mindēh hāznd vót.

zupáll /zupdt, zupdjjon/ ts. i. 'kendertörő' -Miuta kendēr nincs, má zupányi se köll. elzupál, megzupál

zupállás /-t, -a/ fn. 'kendertörés /zupával/' -Ha vót zupállás, akkor könnyebb utánna tilúnyi.

zupálló l. zupa 'ua'

zupu l. zupa 'ua' /Néhány idős ember ismeri./

zsák /-ot, -tya, -ok/ fn. -Jó ha sok zsdktya van a zembērnek, mer akkor nem kő kőcsön kērnyi. vő. barackmagos-, hāra-, kūt-tölös- és parasztzsák.

zsurmull ts. i. 1. 'morzsol /kukoricát/', 2. 'lábával tipor, dörzsöl /kendert/' -A lábunkā szoktuk zsurmúnyi a kendērt a kerittēs mellett.

ОБРАБОТКА КОНОПЛИ И ЕЕ ЛЕКСИКА В ДЕРЕВНЕ НАДЬКОНИ

ЙОЖЕФ САБО

Автор в этой работе с этнографической и лингвистической точек зрения описывает бывшую обработку конопли и ее специальную лексику в деревне Надькони, которая находится в комитате "Толна".

Работа делится на три основные части: этнографическое описание процессов обработки конопли, диалектный текст об обработке коноп-ти /на основе магнитофонной записи/ и специальная лексика конопли. По народному преданию выращивание конопли имеет древнюю традицию в указанной деревне. О важной роли выращивания конопли и о его бывшем значении свидетельствует тот факт, что некоторые моменты обработки конопли сохранились в поговорках местного населения.

Описание некоторых трудовых процессов сопровождается рисунками и фотоснимками, а об орудиях и моментах обработки конопли помещается таблица. К написанию данной работы - кроме помощи местных жителей и упомянутой в работе специальной литературы - автор воспользовался опытом и воспоминанием своего детства.